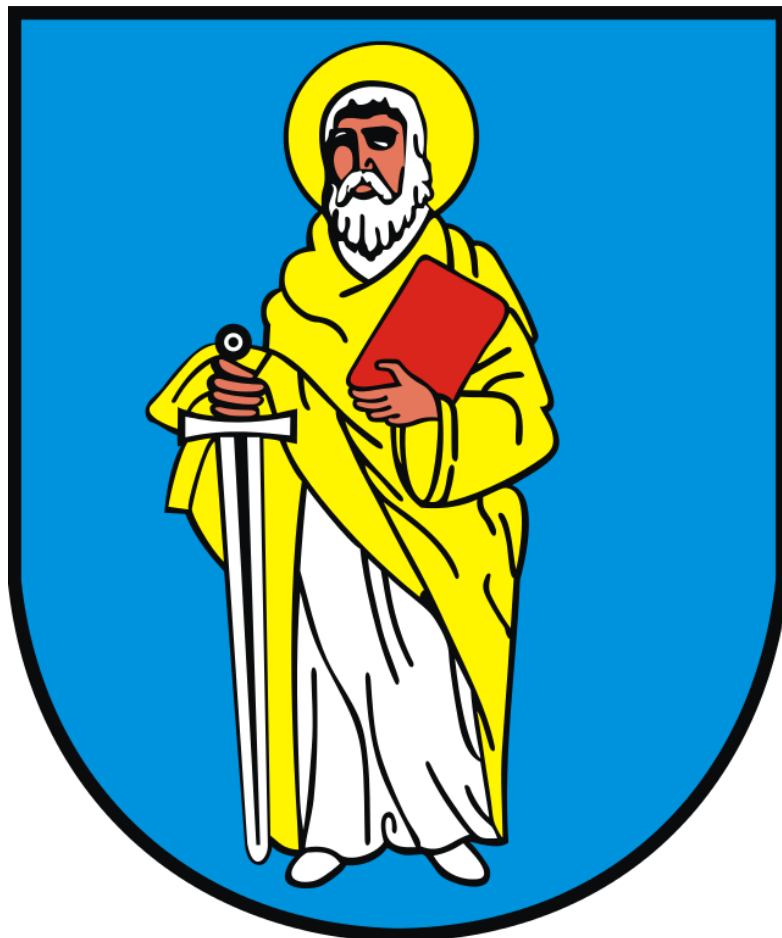

Załącznik do
uchwały Nr XXIV/187 /2020
Rady Miejskiej w Krobi
z dnia 26 sierpnia 2020 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY KROBIA
NA LATA 2020 - 2023

KROBIA 2020

SPIS TREŚCI	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	5
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	11
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami - zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	12
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	13
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	20
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	20
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	20
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	21
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020... ..	21
5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	21
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	23
5.2.1. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego...23	
5.2.2. Strategia rozwoju turystyki województwa wielkopolskiego.....	27
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	28
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	30
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	30
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	33
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	43
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	44
6.5. Zabytki archeologiczne.....	45
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	46
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	47
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	48
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	54

7. Dziedzictwo niematerialne.....	56
8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	58
8.1. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii rozwoju gminy Krobia na lata 2014-2020”.....	58
8.2. Uwarunkowania wynikające z „Lokalnego programu rewitalizacji gminy Krobia na lata 2015-2022”.....	59
8.3. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego</i>	60
8.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.....	65
8.5. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	74
9. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków.....	75
10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków.....	91
11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	93
11.1. Gminna ewidencja zabytków.....	93
11.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	94
11.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	95
11.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.....	96
11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.....	97
12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	99
13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	100
14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	101

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Dziedzictwo kulturowe jest narodowym dobrem i stanowić winno istotny fragment działalności społeczeństwa obywatelskiego. Jako dzieło człowieka ma charakter uniwersalny lub lokalny. W jednym i drugim przypadku jest predysponowane do odegrania zasadniczej roli w polityce regionalnej państwa oraz działalności samorządowych regionów i subregionów. Muszą one uznać potrzebę ochrony historycznych wartości regionów oraz pielęgnowanie tradycji lokalnych za podstawowy warunek tożsamości społecznej. Dziedzictwo bowiem tworzy i rozwija poczucie narodowej tożsamości i bezpośredniego związku człowieka z krajem, regionem, miejscowością. Dziedzictwo kulturowe jest podstawowym warunkiem trwania społeczności lokalnych, a zarazem stanowi atrakcyjny produkt rynkowy i czynnik rozwoju gospodarczego. Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i ekonomiczna oraz wolny rynek gospodarczy stwarzają poważne niebezpieczeństwo dla wszystkich składników dziedzictwa kulturowego. Zatem konieczne jest znalezienie kompromisu pomiędzy kanonami ochrony, a wymogami życia i prawami ekonomii, mając na uwadze, że mieszkańcy miasta są spadkobiercami i depozytariuszami ukształtowanego w długim procesie historycznym dorobku kulturowego poprzednich pokoleń. Należy więc pamiętać, że dziedzictwo kulturowe podlega ochronie i powinno być obejmowane jak najszerszymi formami zabezpieczeń, gdyż właśnie w oparciu o elementy własnego dziedzictwa jednostka identyfikuje się z daną społecznością, jej wartościami i celami, może aktywnie się w niej rozwijać. Wobec tego niezwykle ważne jest rozumienie dziedzictwa i traktowanie dziedzictwa jako wartości nadrzędnej, ponadczasowej, niezależnej od tego, kto był jej twórcą, właścicielem czy opiekunem.

Ochronę zabytków definiuje się jako ogół działań mających na celu zapewnienie zabytkom: trwania *dum mundus durat* (jak długo będzie istniał świat); uczestnictwa w kształtowaniu świadomości indywidualnej i społecznej; wypełniania roli składnika współkształtującego środowisko człowieka. Zabytki są bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi

środowiska jego życia, a ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Krobia związana jest z jego interpretacją oraz efektywnym zarządzaniem jego zasobami zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Dziedzictwo bowiem, jako wspólne dobro i czynnik prorozwojowy, ma służyć współczesnym i przyszłym pokoleniom. Konstytucyjny obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego spoczywa na administracji państwa, na samorządzie terytorialnym, na właścicielach lub użytkownikach zasobów oraz na wszystkich uczestnikach procesów społecznych, edukacyjnych, artystycznych, naukowych czy gospodarczych. Dziedzictwo kulturowe gminy jest jej wartością, która zauważona i odpowiednio wyeksponowana w strategiach i planach, może zostać wykorzystana w procesach rozwoju regionalnego.

Program opieki nad zabytkami gminy Krobia na lata 2020-2023 jest programem dotyczącym realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego miasta, określa jego zasoby i podstawowe kierunki działań dla zachowania i poprawy jego stanu zachowania oraz wskazuje prawne uwarunkowania jego ochrony, służąc także szeroko pojętej współpracy między poszczególnymi podmiotami odpowiedzialnymi za obiekty zabytkowe.

Niniejszy dokument jest aktualizacją *Programu opieki nad zabytkami gminy Krobia na lata 2015-2018* przyjętego Uchwałą Nr IX/55/2015 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 24 czerwca 2015 r.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Krobia położona jest w środkowo-zachodniej Polsce. Administracyjnie należy do województwa wielkopolskiego, usytuowana w jego południowo-zachodniej części, na pograniczu Wysoczyzn Leszczyńskiej i Kaliskiej, w odległości ok. 80 km od Poznania. Posiada status gminy miejsko-wiejskiej, o rolniczym charakterze. Stanowi jedną z siedmiu gmin tworzących powiat gostyński, zajmując 16 % jego powierzchni, w południowej części, w odległości ok. 12 km od stolicy powiatu, Gostynia. Siedzibą władz samorządowych i zarazem lokalnym ośrodkiem handlowo – usługowym dla mieszkańców gminy jest położone w jej centrum miasto Krobia, będące również głównym ośrodkiem etnograficznego regionu Biskupizna, rozlokowane przy

przebiegającej z południa na północ drodze wojewódzkiej nr 434 Rawicz – Poznań i przecinającej ją ze wschodu na wschód drodze powiatowej nr 4803P relacji: Kobylin – Krobia – Pudliszki – Poniec – Leszno. W latach 1975-1998 gmina administracyjnie należała do ówczesnego województwa leszczyńskiego.

Powierzchnia gminy wynosi niespełna 130 km². Użytki rolne zajmują 90% obszaru gminy, stąd jej dominującą funkcją jest rolnictwo, a użytki leśne tylko 3,9% i jest to najniższy wskaźnik lesistości spośród gmin powiatu. Na podstawie danych GUS za 2018 r., gmina zamieszkiwana jest przez 13.034 osoby, co stanowi ok. 17 % ludności powiatu. Gęstość zaludnienia wynosi 101 os./km². Strukturę osadniczą tworzą: miasto Krobia, które jest największym ośrodkiem osadnictwa w gminie (ok. 4300 mieszkańców) oraz 22 sołectwa: Bukownica, Chumiętki, Chwałkowo, Ciołkowo, Domachowo, Gogolewo, Grabianowo, Karzec, Kuczyna, Kuczynka, Niepart, Pijanowice, Posadowo, Potarzyca, Przyborowo, Pudliszki, Rogowo, Stara Krobia, Sułkowice, Wymysłowo, Ziemlin, Żychlewo, obejmujące 27 miejscowości. Gmina Krobia sąsiaduje:

- od zachodu z gminą Poniec,
- od północy z gminą Gostyń,
- od północnego wschodu z gminą Piaski,
- od wschodu z gminą Pępowo,
- od południa z gminą Miejska Górka, w pow. rawickim.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg gminnych o długości 74 km i dróg powiatowych o długości ok. 92 km. Przez teren gminy przebiega również ok. 13. km odcinek DW nr 434 relacji Łubowo – Kórnik - Śrem - Gostyń – Krobia - Rawicz i linia kolejowa nr 14, dwutorowa w kierunku wschód-zachód o znaczeniu regionalnym, relacji Ostrów Wielkopolski – Krotoszyn – Leszno oraz nieczynna linia Miejska Górka - Krobia - Gostyń – Kościan, z czytelnym w krajobrazie starotorzem, na obszarze gminy częściowo zlikwidowanym pod obwodnice Krobi.

Według podziału fizyczno-geograficznego Polski Jerzego Kondrackiego, gmina leży w makroregionie Niziny Południowowielkopolskiej, w obrębie mezoregionów: Wysoczyzna Leszczyńska i w większości na Wysoczyźnie Kaliskiej. Rzeźba terenu jest charakterystyczna dla krajobrazów staroglacjalnych związanych ze zlodowaceniem środkowopolskim. Pod względem morfometrycznym dominującym typem rzeźby jest teren równiny morenowej. Najwyżej położony punkt w gminie zlokalizowany jest w okolicach Domachowa i ma wysokość nieco ponad 130 m n.p.m. Najniżej położony punkt gminy - około 88 m n.p.m. - znajduje się w dolinie Rowu Polskiego, w okolicach miejscowości

Karzec. Na obszarze gminy występują niezbyt licznie naturalne ciekі wodne, z których większość należy do zlewni rzeki Baryczy. Na północnej granicy gminy, przy drodze łączącej Starą Krobię z Sikorzynem swój bieg rozpoczyna rzeka Kania, która należy do zlewni rzeki Obry, lewego dopływu Warty. Na omawianym terenie licznie występują zbiorniki małej retencji. Obszar gminy jest niezbyt zasobny w udokumentowane złoża surowców mineralnych. Zaliczany jest do obszarów perspektywicznych występowania pokładów węgla brunatnego, który zalega na głębokości 100-200 m w złożu „Poniec – Krobia”. W południowo-zachodniej części gminy, w złożu „Pudliszki”, występują ility plioceńskie, nadające się do ceramiki budowlanej. Natomiast w dnie doliny Rowu Polskiego, w rejonie Pudliszek, rozpoznano złoża torfu i gytii. Kruszywa naturalne - piasek i żwir - występujące głównie w południowo-zachodniej części gminy, eksploatowane są na niewielką skalę. Gmina Krobia leży w bezpośrednim sąsiedztwie udokumentowanych i eksploatowanych złóż gazu ziemnego, które występują na terenie graniczącej od południa gminy Miejska Górka. Walory krajobrazowe gminy nie są szczególnie atrakcyjne. Niska lesistość z przewagą borów mieszanych, kilka parków, łąki i pastwiska poprzecinane dolinkami cieków wodnych oraz dominacja gruntów ornych o wysokiej jakości gleb, toteż one są największym bogactwem gminy.

Badania archeologiczne i pozyskane artefakty potwierdzają, iż tereny gminy były miejscem osadnictwa od czasów prehistorycznych - środkowej epoki kamienia - mezolitu. Liczne stanowiska archeologiczne potwierdzają ciągłość osadnictwa od pradziejów po późne średniowiecze, kiedy to Krobia już stanowiła ożywione centrum handlowe, mając charakter obronny i stałą załogę wojskową. Miasto było otoczone murami i fosą, a wstęp do niego ograniczały cztery bramy: poznańska, kaliska, wrocławska i poniecka. Kasztelania krobska powstała w X wieku, w 1283 r. przeniesiona została do pobliskiego Karca, natomiast pierwsza wzmianka o Krobi pojawia się w bulli papieża Innocentego II z 1136 r. Parafię założono w XII w. Wzniesiono tutaj w 1140 r. jeden z najstarszych obiektów sakralnych w Wielkopolsce, kościół romański p.w. św. Idziego. W roku 1232 książę Władysław Odonicz przekazał biskupowi poznańskiemu we władanie kasztelanię krobską, którą przekształcono w niedalekiej przyszłości w centrum ekonomiczne klucza krobskiego. Przejście Krobi pod jurysdykcję kościelną to ważny moment w historii regionu. Dążeniem nowych właścicieli Krobi było utworzenie zwartego i jednolitego rejonu gospodarczego. Naturalnym dążeniem była komasacja ziemi wokół Krobi, która stanowiła w okresie

średniowiecza ożywione centrum handlowe. Proces komasacji gruntów nie był łatwy i trwał blisko trzy wieki. Położone w pobliżu Krobi wsie stanowiły z reguły własność szlachecką. Biskupi drogą wykupu lub wymiany wchodzili w posiadanie wsi i osad położonych w pobliżu Krobi, która prawa miejskie uzyskała w 1286 r. z nadania księcia Przemysła II. W roku 1564 do klucza krobkiego należało już 12 wsi: Chumiętki, Posadowo, Potarzyca, Sułkowice, Stara Krobia, Sikorzyn, Bukownica, Żychlewo, Domachowo, Rębowo, Kościelna Wieś i Grabianowo. Krobia była wtedy siedzibą władz kościelnych i administracyjnych klucza, stanowiła jednocześnie ośrodek kultu religijnego, zaspakajała również w pełni potrzeby materialne jego mieszkańców oraz była głównym ośrodkiem regionu zwanego *Biskupizna*, zajmującego dość urodzajny teren położony między strumieniami Kania i Rów Polski na zachodzie, a Dąbrówka i Dąbrocznia na wschodzie. Wsie biskupiańskie korzystały z mniejszych obciążeń feudalnych, co przy dogodnych warunkach glebowych sprzyjało bogaceniu się gospodarstw chłopskich. Wyznacznikiem zamożności i odrębności mieszkańców Biskupizny stał się odświętny strój, którego charakterystyczną cechą jest podobieństwo do ubioru kleru i zakonnic (kobiECE nakrycie głowy - kopka - przypomina kornet zakonnic, a męska czarna sukmana zwana „wołoszka” obficie fałdowana z tyłu przypomina sutannę księdza). Dobra klucza krobkiego stanowiły własność biskupstwa poznańskiego aż do roku 1794, kiedy to władze pruskie skonfiskowały dobra biskupie i zamieniły na tzw. ekonomię krobką.

Największy rozwój Krobi nastąpił w wiekach od XIV do XVII. Miasto staje się wtedy ważnym ośrodkiem handlu i rzemiosła, eksporterem wyrobów sukiennych, powstają liczne cechy rzemieślnicze, pierwsza szkoła parafialna, rozwija się w tym czasie życie umysłowe; ok. 30 krobian studiowało na Uniwersytecie Jagiellońskim, wielu kształciło się w Akademii Lubrańskiego w Poznaniu. Powstają pierwsze murowane domy, wybudowano kościół szpitalny p.w. św. Ducha i kościół parafialny p.w. św. Mikołaja, zamek biskupi. Rozwijają się też wsie okoliczne, których historia powstania sięga głównie średniowiecza, np. Stara Krobia wspominana jest w źródłach pisanych w 1232 r., Gogolewo wymieniane jest 1240 r., Karzec w 1282 r., Domachowo w 1290 r., Chumiętki w 1294 r., Pijanowice i Przyborowo w 1310 r., Sułkowice w 1307 r., Ciołkowo i Kuczyna w 1388 r., Pudliszki w 1394 r., Bukownica w 1398 r., Rogowo w 1408 r., Żychlewo w 1426 r.

W wyniku II rozbioru Polski w 1793 r. tereny gminy znalazły się w granicach Królestwa Prus Południowych i weszły do utworzonego przez

Prusaków powiatu krobkiego. W latach 1807 – 1815 należały do Księstwa Warszawskiego. Czasów tych sięgają początki świeckiego szkolnictwa na Biskupiźnie, bowiem staraniem Komisji Edukacji Narodowej na terenie ówczesnego powiatu krobkiego utworzono w latach 1808 - 1809 szereg szkół świeckich, m.in. w Domachowie i Krobi. Ponownie, od 1815 r. aż do 1918 r. tereny gminy znalazły się w zaborze pruskim, w granicach Wielkiego Księstwa Poznańskiego. W ciągu pierwszego półwiecza panowania pruskiego zaszło szereg zmian w życiu społeczności wiejskiej, bowiem w latach 1826-1842 w powiecie krobkim uwłaszczono chłopów. W 1888 r. Krobia utraciła status powiatu. Przez cały okres swego panowania zaborca prowadził akcję kolonizacyjną. Konfiskowane majątki świeckie i duchowne zasiedlano kolonistami niemieckimi. Nasilający się konflikt między ludnością polską a niemiecką, zarówno na polu ekonomicznym, religijnym, jak i narodowościowym, przyczynił się do powstania szeregu organizacji i towarzystw polskich o charakterze ekonomiczno-kulturalnym. Ich celem była ochrona interesów polskiej ludności oraz jej odrębności narodowej. W roku 1869 powstało w Krobi Towarzystwo Przemysłowe, w 1873 r. założono Bank Ludowy i czytelnię publiczną, w 1900 r. powołano spółdzielnię „Rolnik”. Mieszkańcy gminy aktywnie uczestniczyli w największym zrywie niepodległościowym na terenie zaborów, w Powstaniu Wielkopolskim 1918/1919 r., w wyniku którego omawiane tereny włączono do odrodzonego państwa polskiego. II wojna światowa zaznaczyła swój początek publiczną egzekucją na krobkim rynku 15 obywateli Krobi i okolic, wywłaszczeniami i wysiedleniami, konfiskatą mienia, wywózkami do obozów koncentracyjnych, organizacją przez okupanta obozów pracy. W styczniu 1945 r. omawiane tereny zostały wyzwolone i rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych w realiach 2 poł. XX i początku XXI w., a obecnie podejmowane działania podnoszą atrakcyjność miasta dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Mieszkańcy gminy zajmują się głównie rolnictwem, przetwórstwem rolno-spożywczym, a także handlem i drobnymi usługami. Wśród jednostek przemysłowych największą jest przetwórnia owoców i warzyw „Pudliszki”, powstała w 1920 r. w Pudliszkach. Miasto Krobia stanowi interesujący zespół urbanistyczny, powstały z rozwiniętego z podgrodzia XIII – wiecznego miasta i wcześniejszej osady targowej zwanej Kościelną Wsią, którą przyłączył do miasta Krobia biskup Andrzej Łaskarz w 1420 r. Czworoboczny rynek posiada niezwykle rzadki w Wielkopolsce układ turbinowy. Na jego środku wzniesiono ok. poł. XIX wieku, na miejscu wcześniejszego drewnianego, neogotycki ratusz, który

obecnie jest siedzibą administracji samorządowej.

Warto dodać, iż gmina związana jest z biografią znanych osób, np. w XVI wieku w Krobi posiadał plebanię i tutaj tworzył Piotr Rusiecki herbu Poraj (ur. 2 poł. XVI w., zm. 1610 r. w Poznaniu) – poeta nowołaciński, scholastyk kapituły katedralnej poznańskiej w latach 1596–1611, kolekcjoner ksiąg i bibliofil, (zachowane zbiory biblioteczne przechowuje biblioteka Seminarium Duchownego w Poznaniu), zasłużony dla Kościoła i Rzeczypospolitej. Profesor Józef Zwierzycki (ur. 12 marca 1888 w Krobi, zm. 1 maja 1961 we Wrocławiu) – polski geolog, badacz Archipelagu Malajskiego i Nowej Gwinei, którego imię nosi szkoła w Krobi. Jan Bzdęga z Domachowa (ur. w 1907 r. zm. w 1998 r.), zasłużony działacz kultury, regionalista, działacz ruchu ludowego, założyciel zespołu folklorystycznego i autor oraz wydawca pierwszej monografii folkloru ziemi krobskiej pt. „Biskupina”, również innych propagujących folklor biskupiański. Jego imię przyjęło Gminne Centrum Kultury i Rekreacji w Krobi. Profesor Rajmund Teofil Hałas (ur. 31.05.1925 w Krobi, zm. 4.11.2008 w Poznaniu) – artysta plastyk, architekt, projektant, pedagog. Fundacja Ziemi Krobskiej im. Rajmunda T. Hałasa prowadzi Muzeum Stolarstwa i Biskupizny w Krobi. O przeszłości i dawnych wydarzeniach historycznych tych ziem świadczą też miejsca pamięci i pomniki, które wpisane są nie tylko w świadomość lokalnej społeczności, ale także w krajobraz kulturowy. Należą do nich m. in. pomniki ku czci powstańców wielkopolskich w Krobi i Nieparcie oraz tablica memoratywna na budynku Ratusza. Upamiętniono również przy jego wschodniej ścianie miejsce rozstrzelania mieszkańców Krobi i okolic w dniu 21.10.1939 r., a na krobskim cmentarzu znajduje się pomnik na zbiorowej mogile rozstrzelanych. Natomiast pamięć o „Ofiarach nieludzkiej ziemi” - internowanych przez Armię Czerwoną na tereny b. Związku Radzieckiego jeńcach wojennych, którzy zostali rozstrzelani w tamtejszych obozach, utrwala Pomnik Katyński na cmentarzu w Pudliskach. Świadectwem dawnej wielokulturowości Krobi jest pomnik - tablica pamięci na miejscu, gdzie kiedyś funkcjonował cmentarz społeczności żydowskiej. Dziedzictwo kulturowe gminy upowszechnia Gminne Centrum Kultury i Rekreacji im. Jana z Domachowa Bzdęgi w Krobi, które wśród wielu zadań ma także te, które promują kulturę i tradycje biskupiańskie oraz działające na terenie Krobi Muzeum Stolarstwa i Biskupizny, które mieści się w budynku przetrwałej w niezmięnionej formie fabryki mebli z 1922 r. Oprócz dawnego wyposażenia i narzędzi stolarni w muzeum znajduje się również Izba Biskupiańska poświęcona lokalnemu folklorowi. Biskupiański Gościniec w Domachowie nie

tylko kultywuje i promuje biskupiański folklor w cyklicznych imprezach, ale prowadzi lekcje regionalne, warsztaty tematyczne, przygotowuje tradycyjne potrawy kulinarne z przewodnika kulinarnego "Biskupizna ze smakiem".

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie Krobia do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – pielęgnowana gwara, obrzędy, muzyka ludowa - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Krobia na lata 2020-2023* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019, poz. 506 ze zm.).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 282), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),

b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),

c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),

d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),

e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),

f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),

g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich

i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)

h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),

i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).

j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 282)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Użyte w art. 3 ustawy określenia oznaczają:

1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, działami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki,

a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

1) wpis do rejestru zabytków,

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,

2) uznanie za pomnik historii,

3) utworzenie parku kulturowego,

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 36 ust. 1, pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu

drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;

- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16 b i 16 c ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust.1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa można prowadzić prace konserwatorskie i restauratorskie oraz badania konserwatorskie na podstawie pozwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

Tryb wydawania pozwoleń na prace przy zabytkach określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r., poz. 1609 ze zm.).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 506 ze zm.)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019, poz. 1396 ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 55)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 293)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorzady obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r., poz. 65)

Ustawa określa (w art. 13 ust 4.), iż pozwolenia wojewódzkiego

konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2019 r., poz. 1186 ze zm.)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyłym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robot budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.) **wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020** (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 14.06.2005 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawnego-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmocniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty został Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. W *Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-*

2022 dokonano ewaluacji Krajowego Programu na lata 2014-2017. Sprawozdanie końcowe z oceny realizacji wybranych elementów Programu zostało zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod adresem: www.kultura.gov.pl.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu na lata 2014-2017, przy przygotowywaniu Programu na lata 2019-2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu,
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Celowi głównemu przyporządkowano trzy cele szczegółowe oraz kierunki działania i zadania:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu

zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania uchwalony został przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r.

W rozdz. II. „Synteza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa”, pkt. 3.3. „Dziedzictwo kulturowe” przedstawiono krótką historię osadnictwa, najcenniejsze obszary i obiekty nieruchome, zabytki archeologiczne, obszary o wysokich wartościach kulturowych, obiekty kultu religijnego, miejsca pamięci narodowej, szlaki kulturowe oraz elementy dziedzictwa niematerialnego, m.in. „Tradycje kulturowe Biskupizny” znajdujące się na krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Podkreślono konieczność podjęcia działań na rzecz kompleksowej ochrony terenów najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym

oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu na całym obszarze województwa.

W rozdz. IV. „Cele polityki przestrzennej” określono osiem celów polityki przestrzennej, w tym cel 4. odnoszący się do ochrony dziedzictwa kulturowego „Ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji”. Dla przyjętych celów polityki przestrzennej określone zostały kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz działania służące osiągnięciu docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej.

I. W zakresie wzmocnienia tożsamości narodowej i regionalnej:

1] Kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego poprzez m.in.:

a) wzmocnienie i wdrażanie działań ochronnych dla obiektów związanych ze Szlakiem Piastowskim, ukierunkowanych na zachowanie ich historycznych wartości i krajobrazu w ich otoczeniu,

b) wyznaczanie lokalnych tematycznych tras turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe Szlaku Piastowskiego;

2] Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego poprzez m.in.:

a) ochronę obiektów cennych kulturowo, w tym:

- obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej,

- realizację nowych wpisów do rejestru i ewidencji zabytków,

- modernizację obiektów zabytkowych, w tym adaptowanie i przystosowywanie ich do nowych funkcji m.in. na cele instytucji kultury i obsługi ruchu turystycznego,

- tworzenie skansenów oraz przenoszenie do nich najbardziej wartościowych obiektów architektury wiejskiej, którym nie można zapewnić ochrony w miejscach ich lokalizacji,

b) ochronę przestrzeni miast i wsi, w tym:

- wyznaczanie obszarów o zachowanych wartościach kulturowych i określanie potrzeb ich odnowy, w tym w szczególności historycznych centrów miast, obszarów przemysłowych, powojennych, historycznego rozplanowania miejscowości,

- identyfikowanie obszarów zdegradowanych i obejmowanie ich działaniami planistycznymi w postaci programów rewitalizacji lub planów odnowy miejscowości,

- działania rewaloryzacyjne zachowujące charakterystyczne dla przestrzeni miejskiej i wiejskiej obszary i obiekty decydujące o ich tożsamości i specyfice miejsca, w tym również obszarów o zachowanych wartościach kulturowo-przyrodniczych, m.in. parków rezydencjonalnych, parków miejskich, ogrodów,

omentarzy,

c) ochronę obszarów cennych kulturowo, w tym:

- tworzenie parków kulturowych,
- wpisanie obszarów cennych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO,

d) rozwój działalności kulturalnej promującej tradycje, obrzędy, rzemiosło, stroje, muzykę czy tradycyjną kuchnię grup regionalnych;

3] Poprawa jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu poprzez m.in.:

a) w obrębie obszarów zachowania tożsamości miejsca lokalizacji obiektów cennych kulturowo:

- wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej dla obiektów wraz z ich otoczeniem (przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na obiekty),
- tworzenie stref ochronnych dla obiektów archeologicznych, szczególnie tych o własnej formie krajobrazowej, z określeniem zasad inwestowania,
- określanie parametrów nowej zabudowy w otoczeniu obiektów cennych kulturowo, a w szczególności na przedpolach ekspozycji oraz na przebiegu osi widokowych, w tym zasad podziału terenu, linii zabudowy, intensywności zabudowy, gabarytów nowych obiektów w sposób zapewniający właściwe wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz podkreślających lub eksponujących ich walory architektoniczne, estetyczne i krajobrazowe,
- określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam w otoczeniu obiektów cennych kulturowo,
- zachowanie lub odtwarzanie historycznych struktur kompozycji urbanistycznej w otoczeniu obiektów i obszarów cennych kulturowo, w tym m.in. układu komunikacyjnego, systemu przestrzeni publicznych, kompozycji zieleni, linii zabudowy,
- określenie terenów zachowania istniejących lub odtwarzania historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni z uwzględnieniem pierwotnie nasadzonych gatunków,

b) w obrębie obszarów ochrony i zachowania historycznej specyfiki przestrzeni miast i wsi:

- wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących cenne kulturowo przestrzenie miast i wsi wraz z ich otoczeniem (przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na charakterystyczne dla przestrzeni miast elementy krystalizujące kompozycje urbanistyczne, m.in. dominanty architektoniczne lub przestrzenne, wnętrza urbanistyczne, ciągi alei, zieleń komponowana),
- wprowadzanie ograniczeń dla nowej zabudowy wynikających z konieczności

zachowania historycznych relacji wysokościowych, rozplanowania dominant (zapewnienie ekspozycji wież np. kościołów, ratuszy), ukształtowania dachów, układów zieleni, osi kompozycyjnych, gabarytów i gęstości zabudowy,

- zachowanie lub odtwarzanie przebiegów głównych historycznych traktów komunikacyjnych z uwzględnieniem charakteru zabudowy w pierzejach,
- określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam, ekranów akustycznych, w tym również miejsc zakazu ich lokalizowania,
- określanie terenów zachowania istniejącej lub odtwarzania historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni,

c) w obrębie obszarów ochrony i zachowania specyfiki krajobrazu obszarów cennych kulturowo, w tym krajobrazu wiejskiego:

- wyznaczanie stref ochrony krajobrazu obejmujących specyficzne elementy przestrzeni, w tym przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na obiekty charakterystyczne dla specyfiki krajobrazu (obiekty budowlane, obiekty przyrodnicze, obiekty archeologiczne o własnej formie krajobrazowej),
- zachowanie charakterystycznego rozplanowania jednostek osadniczych,
- zachowanie historycznych cech zabudowy regionalnej,
- zachowanie charakterystycznej, historycznej małej architektury, w tym kapliczek i krzyży przydrożnych,

4] Rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej poprzez m.in.:

a) podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym wspieranie nowych inicjatyw promujących dziedzictwo kultury materialnej i niematerialnej,

b) wspieranie lokalnej działalności kulturalnej tworzonej w oparciu o specyficzne, lokalne zasoby dziedzictwa kulturowego, w tym niematerialnego m.in. poprzez:

- organizację izb pamięci, muzeów,
- wytyczanie lokalnych szlaków turystyki kulturowej,
- tworzenie zespołów ludowych i grup kultywujących obrzędy ludowe i umiejętności związane z wytwarzaniem lub użytkowaniem tradycyjnych instrumentów muzycznych i rękodzieła oraz posługiwaniem się językiem regionalnym.

II. W zakresie rozwoju zróżnicowanych form turystyki i rekreacji:

1] Zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki poprzez m.in.:

a) efektywną ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych,

- b) podnoszenie jakości, innowacyjności i konkurencyjności ofert turystycznych,
 - c) poprawę estetyki miast i wsi, w tym szczególnie obiektów o funkcjach turystycznych,
 - d) promowanie lokalnej kultury – tradycji i zwyczajów wielkopolskiej wsi oraz kuchni regionalnej,
 - e) rozwój preferowanych specjalizacji turystyki kulturowej, krajoznawczej, biznesowej i wypoczynkowej w poszczególnych gminach.
- 2] Rozwój turystyki kulturowej o znaczeniu międzynarodowym i krajowym.

5.2.2. Strategia rozwoju turystyki województwa wielkopolskiego

"Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku", przyjęta została Uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XVIII/481/16 z dnia 25 kwietnia 2016 r. Wśród celów strategicznych wymieniono „Rozwój produktów turystyki kulturowej”, w ramach którego wyznaczono m.in. następujące cele operacyjne:

1. Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego, który realizowany powinien być przez następujące kierunki działań:
 - kontynuacja i wzmacnianie działań na rzecz uporządkowania i restytucji Szlaku Piastowskiego, jako wiodącego szlaku turystyki kulturowej w Wielkopolsce,
 - uporządkowanie pozostałych istniejących szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza powiązanych ze Szlakiem Piastowskim,
 - wspieranie tworzenia tematycznych szlaków kulturowych,
 - odpowiednie oznakowanie turystyczne szlaków kulturowych i obiektów na szlakach,
 - rozwój ogólnodostępnej infrastruktury wokół obiektów położonych na szlakach (m.in. tablice informacyjne, elementy małej architektury),
 - lobbing na rzecz zwiększania dostępności obiektów znajdujących się na szlakach (np. stałe godziny otwarcia obiektów, poprawa realnej dostępności dla zwiedzających – dotyczy zwłaszcza obiektów znajdujących się w mniejszych miejscowościach,
 - podnoszenie poziomu wiedzy i informacji o historii oraz wartości kulturowej obiektów znajdujących się na szlakach, np. poprzez: uaktualnianie informacji uwzględniających obecny stan badań naukowych, aktualizację stron internetowych zarządzanych przez Wielkopolską Organizację Turystyczną, dążenie do zamieszczania aktualnych informacji na ogólnopolskich i zagranicznych stronach internetowych dotyczących turystyki kulturowej

w Wielkopolsce, sukcesywne wydawanie materiałów promocyjnych, również w językach obcych,

- zwiększanie liczby wydarzeń kulturalnych na szlakach oraz koordynacja chronologiczna ich realizacji tak, by - w miarę możliwości - nie nakładały się na siebie,

- zwiększanie atrakcyjności szlaków dla turystyki rodzinnej, zaangażowanie w tworzenie oferty skierowanej do dzieci i młodzieży.

2. Zachowanie dziedzictwa (zarówno kulturowego jak i przyrodniczego) dla przyszłych pokoleń, gdzie eksploatację turystyczną należy połączyć z działaniami zmierzającymi do ich ochrony i zachowania dla przyszłych pokoleń. Cel realizowany powinien być przez następujące kierunki działań :

- objęcie ewidencją obiektów o znaczącym potencjale turystycznym,

- wyznaczanie działań priorytetowych w obszarze ochrony zabytków,

- inwestycje w obszarze dziedzictwa kulturowego regionu,

- wspieranie inicjatyw objęcia ochroną obiektów o ważnym znaczeniu i potencjale turystycznym,

- wspieranie inicjatyw objęcia ochroną terenów sąsiadujących z obiektami kulturowymi o ważnym znaczeniu turystycznym.

3. Propagowanie rozwoju turystyki kulturowej - cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- wspieranie oferty aktywnych form spotkań z kulturą (np. inscenizacje historyczne, archeologia doświadczalna, zwiedzanie fabularyzowane, gry miejskie, questy, widowiska, festiwale),

- zgłaszanie produktów turystycznych Wielkopolski do konkursów na szczeblu regionalnym, krajowym i międzynarodowym,

- poprawa dostępności obiektów turystyki kulturowej dla osób z niepełnosprawnością i osób starszych.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r. (Dz. Urz. Województwa Wielkopolskiego z dnia 06.12.2017 r., poz. 8118).

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji

turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

W przyjętym dokumencie określone zostały główne cele, którym przyporządkowano kierunki działania:

1. Poprawa stanu zabytków poprzez podjęcie działań mających na celu poprawę ich zachowania,
 - realizacja prac remontowych, renowacyjnych, konserwatorskich obiektów zabytkowych,
 - opieka nad zabytkami archeologicznymi.
2. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
 - monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych i turystycznych,
 - promocja dziedzictwa lokalnego,
 - wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.
4. Włączanie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego Wielkopolski do działań edukacyjnych,
 - upowszechnianie wiedzy o regionie.
5. Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne,
 - propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
 - włączenie zabytków w procesy gospodarcze.
7. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych,
 - udostępnianie obiektów zabytkowych,
 - wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

CHWAŁKOWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. ŚWIĘTEJ TRÓJCY:

a. kościół, mur., 1854 r., cz. zniszcz. 1939-1945, odbud. i rozbud. 1947 r.,

Rejestr zabytków: 1220/A z dn. 6 sierpnia 1991r.

b. grobowiec rodziny Bojanowskich, ob. kaplica cmentarna, mur., 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków: 1220/A z dn. 6 sierpnia 1991r.

c. cmentarz przykościelny, poł. XIX w.,

Rejestr zabytków: 1220/A z dn. 6 sierpnia 1991r.

d. ogrodzenie z bramą, mur.-żel., l. 30 XX w.

Rejestr zabytków: 1220/A z dn. 6 sierpnia 1991r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., 1910 r.,

Rejestr zabytków: 1540/A z dn. 3 lipca 1974r.

b. park, ok. poł. XIX w., XX w.,

Rejestr zabytków: 1540/A z dn. 3 lipca 1974 r.

c. park przy rządówce, 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków: 1571/A z dn. 10 listopada 1992r.

d. spichlerz, mur., ok. poł. XIX w.,

Rejestr zabytków: 1226/A z dn. 30 sierpnia 1991r.

e. obora, mur., 1872 r.

Rejestr zabytków: 1226/A z dn. 30 sierpnia 1991r.

CIOŁKOWO

SPICHLERZ FOLWARCZNY, mur., 1890 r.

Rejestr zabytków: 1347/A z dn. 23 grudnia 1992 r.

DOMACHOWO

KOŚCIÓŁ PAR. P. W. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOLA, drewn., 1568 r. odbudowany 1775 r., rozbud. 1930 r.

Rejestr zabytków: 238/A z dn. 7 marca 1931r.

WIATRAK KOŻLAK, drewn., 1747 r.

Rejestr zabytków: 970/A z dn. 26 maja 1983 r.

GOGOLEWO

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., 1820 r., rozbud. k. XIX w.

Rejestr zabytków: 1386/A z dn. 23 lutego 1973 r.

b. park, l. 30 XIX w., przekształcony 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 141/Kl. IV-73/63/56 z dn. 3 maja 1956 r.

c. spichlerz, mur., 1818 r.

Rejestr zabytków: 561/A z dn. 5 maja 1956 r.

KROBIA

ZESPÓŁ BUDOWLANY I ZAŁOŻENIE URBANISTYCZNE, 2 poł. XIII w. – XIX w.

Rejestr zabytków: 1208/A z dn. 10 czerwca 1991 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P. W. ŚW. MIKOŁAJA, mur., 1438-1479, 1757 – 1763 r.

Rejestr zabytków: AK – 15 z dn. 12 stycznia 1956 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P. W. ŚW. IDZIEGO, OB. KAPLICA CMENTARNA, mur.,
poł. XII w./1140 r.

Rejestr zabytków: 315 z dn. 7 marca 1931 r.

KOŚCIÓŁ SZPITALNY, OB. FILIALNY P. W. ŚW. DUCHA, szach.- mur., 1745 r.

Rejestr zabytków: 595 z dn. 29 stycznia 1957 r.

RATUSZ, mur., ok. 1845 r.

Rejestr zabytków: 242 z dn. 16 września 1968 r.

RUINY ZAMKU BISKUPIEGO (obecnie nie istnieją)

Rejestr zabytków: 196 z dn. 22 sierpnia 1968 r.

NIEPART

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA:

a. kościół , mur., 1904-1907 r.,

Rejestr zabytków: 973/Wlkp/A z dn. 2 grudnia 2015 r.

b. cmentarz przykościelny, XVI w.

Rejestr zabytków: 973/Wlkp/A z dn. 2 grudnia 2015 r.

KAPLICA CMENTARNA, drew., 2 poł. XVIII w.

Rejestr zabytków: 591/A z dn. 25 stycznia 1957 r.

RUINY DWORU OBRONNEGO NA WYSPIE, mur., XIV-XV w.

Rejestr zabytków: 593/A z dn. 25 stycznia 1957 r.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. rządówka, mur., ok. 1850 r.

Rejestr zabytków: 1227/A z dn. 25 sierpnia 1991 r.

b. stajnia, mur., 3 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków: 1227/A z dn. 25 sierpnia 1991 r.

c. obora, mur., 1863 r.

Rejestr zabytków: 1227/A z dn. 25 sierpnia 1991 r.

d. spichlerz, mur., 1870 r.

Rejestr zabytków: 1227/A z dn. 25 sierpnia 1991 r.

PIJANOWICE

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., ok. 1900 r., rozbud. ok. 1914 r.

Rejestr zabytków: 1410/A z dn. 22 kwietnia 1993 r.

b. spichlerz, mur., 1900 r.

Rejestr zabytków: 1388/A z dn. 9 lutego 1993 r.

c. park, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 1410/A z dn. 22 kwietnia 1993 r.

POTARZYCA

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., pocz. XX w.

Rejestr zabytków: 1350/A z dn. 4 stycznia 1993 r.

b. park, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 1350/A z dn. 4 stycznia 1993 r.

c. zabudowania folwarczne, mur., k. XIX w.

Rejestr zabytków: 1350/A z dn. 4 stycznia 1993 r.

PUDLISZKI

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY:

a. pałac, mur., ok. 1823 r., przebud. 1894, po 1957 r.

Rejestr zabytków: 877/Wlkp/A z dn. 20 stycznia 1957 r.

b. park wraz z otoczeniem, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 877/Wlkp/A z dn. 2 stycznia 2013 r.

ALEJA LIPOWA, 1924 r.

Rejestr zabytków: 819/Wlkp/A z dn. 21 października 2010 r.

ROGOWO

ZESPÓŁ PAŁACOWO – PARKOWY:

a. pałac, mur., pocz. XX w.,

Rejestr zabytków: 1244/A z dn. 26 maja 1994 r.

b. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 1244/A z dn. 26 maja 1994 r.

ZIEMLIN

SPICHLERZ FOLWARCZNY, mur., 1892 r.

Rejestr zabytków: 1353/A z dn. 9 stycznia 1993 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

CHUMIĘTKI

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. park, k. XIX w.,

b. ogrodzenie, mur., k. XIX w.

DOM NR 21, mur., pocz. XX w.

CHWAŁKOWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚWIĘTEJ TRÓJCY

a. kościół, mur., 1854 r., cz. zniszcz. 1939-1945, odbud. i rozbud. 1947 r.,

b. grobowiec rodziny Bojanowskich, ob. kaplica cmentarna, mur., 2 poł. XIX w.,

c. cmentarz przykościelny, poł. XIX w.,

d. ogrodzenie z bramą, mur.-żel., l. 30 XX w.

SZKOŁA, ob. dom nr 48, mur., 1 ćw. XX w.

SZKOŁA, ob. biblioteka nr 43, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac nr 73, mur., 1910 r.,

b. park, ok. poł. XIX w., XX w.,

c. rządówka nr 45, mur., 4 ćw. XIX w.,

d. park przy rządówce, 2 poł. XIX w.,

e. spichlerz, mur., ok. poł. XIX w.,

f. ogrodzenie z bramami, mur., ok. 1890 r.,

g. lodownia, mur., k. XIX w.,

h. obora, mur., 1872 r.,

i. obora, mur., k. XIX w.,

j. obora, mur., 1902 r.,

k. stodoła, mur., 1890 r.,

l. stodoła, mur., 2 poł. XIX w.,

ł. warsztat, mur., k. XIX w.,

m. mleczarnia, mur., 4 ćw. XIX w.,

n. dom nr 76, mur., k. XIX w.,

- o. dom nr 82, mur., 1914 r.,
 - p. dom nr 75, mur., k. XIX w.,
 - r. dom nr 35, mur., 1905 r.,
 - s. ośmiorak nr 46, mur., 2 poł. XIX w.,
 - t. dom nr 77, mur., k. XIX w.
- DOM NR 22, mur., 1 ćw. XX w.
- DOM NR 65, mur., pocz. XX w.

CIOŁKOWO

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór nr 1, mur., ok. 1930 r.,
- b. rządówka (oficyna) nr 2, mur., k. XIX w.,
- c. park, pocz. XX w.,
- d. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,
- e. stodoła, mur., k. XIX w.,
- f. spichlerz, mur., 1890 r.,
- g. brama z ogrodzeniem, mur., k. XIX w.,
- h. pozostałości ogrodzenia, mur., l. 30 XX w.
- i. dom nr 8, mur., 1909 r.
- j. dom nr 9, mur., pocz. XX w.

DOMACHOWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA:

- a. kościół, drewn., 1568 r., odbudowany 1775 r., rozbud. 1930 r.,
- b. cmentarz przykościelny, 2 poł. XVI w.,
- c. ogrodzenie z bramą, mur., pocz. XX w.,
- d. plebania nr 78, mur., 1 poł. XIX w.,
- e. budynek inwentarski z częścią mieszkalną nr 79 a, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

- a. cmentarz, 2 poł. XIX w.,
- b. brama z ogrodzeniem, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór nr 4, mur., 3 ćw. XIX w.,
- b. brama, mur., 1 ćw. XX w.,
- c. brama, mur., 1923 r.,
- d. park, XIX/XX w.,
- e. stodoła, mur., pocz. XX w.,
- f. stodoła, mur., pocz. XX w.

ZAGRODA NR 5:

a. dom, szach., 3 ćw. XIX w.,

b. kuźnia, mur., k. XIX w.

DOM NR 21, mur., XIX/XX w.

DOM NR 48, mur., 1 ćw. XX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY w zagrodzie nr 50, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 74, mur., k. XIX w.

DOM NR 75, mur., pocz. XX w.

DOM NR 96, mur., 1931 r.

WIATRAK KOŻLAK, drew., 1747r.

FLORYNKI

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. dom pracowników folwarcznych nr 1, mur., 1863 r.,

b. obora, mur., 1888 r.,

c. chlewnia, mur., 1883 r.,

d. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.

GOGOLEWO

SZKOŁA, ob. dom nr 5, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac nr 71, mur., 1820 r., rozbud. k. XIX w.,

b. park, l. 30 XIX w., przekształcony 2 poł. XIX w.,

c. browar, ob. spichlerz, mur., 1818 r., przebud. 1881 r.

d. oficyna nr 71, mur., 1820 r., przebud. k. XIX w.,

e. brama, mur., ok. 1820 r.,

f. brama z ogrodzeniem, mur., 4 ćw. XIX w.,

g. brama, mur., k. XIX w.,

h. brama z ogrodzeniem, mur., 1924 r.,

i. kanał wodny z mostkiem, mur., 1924 r.,

j. lodownia, mur., k. XIX w.,

k. zegar słoneczny, mur., XIX w.,

l. stajnia, mur., 1880 r.,

ł. owczarnia, mur., 4 ćw. XIX w.,

m. budynek inwentarski, mur., k. XIX w.,

n. budynek gospodarczy, mur., k. XIX w.,

o. stodoła, mur., ok. 1890 r.,

p. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,

r. stodoła, mur., 3 ćw. XIX w.,
s. ośmiorak nr 62, mur., 4 ćw. XIX w.
DOM NR 49, mur., k. XIX w.
DOM NR 56, mur., l. 30 XX w.

GRABIANOWO

BUDYNEK INWENTARSKI w zagrodzie nr 4, mur., pocz. XX w.
ZAGRODA NR 5:

a. dom, mur., pocz. XX w.,
b. budynek inwentarski, mur., pocz. XX w.
DOM DRÓŻNIKA NR 17, mur., XIX/XX w.

KARZEC

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. dom administratora nr 10, mur., ok. 1890 r.
b. ośmiorak nr 8, mur., ok. 1890 r.,
c. spichlerz nr 11, mur., 1916 r.,
d. obora, mur., 1890 r.,
e. stodoła, mur., k. XIX w.,
f. brama, mur., XIX/XX w.

KROBIA

ZESPÓŁ BUDOWLANY I ZAŁOŻENIE URBANISTYCZNE, 2 poł. XIII w. – XIX w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. ŚW. MIKOŁAJA:

a. kościół, ul. Poznańska 7, mur., 1438-1479 r., 1757 – 1763 r.,
b. brama z ogrodzeniem, mur., 1848 r.,
c. fragment ogrodzenia od strony południowej, mur., 2 poł. XVIII w.,
d. pałac arcybiskupi, ul. Biskupiańska 2, mur., 1898 r.,
e. plebania, ul. Poznańska 3, mur., 1890 r.,
f. budynek gospodarczy przy plebanii, mur., k. XIX w.,
g. park, 2 poł. XIX w.,
h. organistówka, ul. Poznańska 9 mur., 2 poł. XIX w.,
i. budynek gospodarczy przy organistówce, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA P. W. ŚW. IDZIEGO, ul. Poznańska 13:

a. kościół, ob. kaplica cmentarna, mur., poł. XII w./1140 r.,
b. brama, mur., 2 poł. XIX w.,
c. cmentarz, XII w.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA P. W. ŚW. DUCHA, ul. Św. Ducha 1:

a. kościół szpitalny, ob. filialny, szach, mur., 1745 r.,

b. ogrodzenie z bramą, mur., 2 poł. XIX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO, ul. Poznańska 42:

a. cmentarz, 1 poł. XIX w.,

b. brama, mur., 2 poł. XIX w.

CMENTARZ ŻYDOWSKI, ul. Janusza Korczaka, pocz. XIX w.

RATUSZ, ul. Rynek 1, mur., ok. 1845 r.

SZKOŁA, ob. UM, biblioteka, pl. Kościuszki 3, mur., 2 poł. XIX w.

SZKOŁA EWANGELICKA, ob. dom nr 1/2, ul. Grunwaldzka, mur., 2 poł. XIX w.

POCZTA, ul. Kobylińska 3, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO, ul. Dworcowa 1:

a. dworzec, mur. 1889 r.,

b. magazyn, mur. 1889 r.

DWorzec KOLEJOWY - KROBIA MIASTO, ul. Poniecka 1, mur., 1904 r.

ul. Dworcowa

DOM NR 3, mur., k. XIX w.

DOM NR 4, mur., k. XIX w.

DOM NR 5, mur., pocz. XX w.

DOM NR 7, mur., XIX/XX w.

ul. Św. Idzi

ZESPÓŁ DOMU NR 10;

a. budynek inwentarski, mur., 1 ćw. XX w.,

b. budynek inwentarski, mur., 1 ćw. XX w.,

c. stodoła, mur., 1 ćw. XX w.

ul. Jutrosińska

DOM NR 6 mur., k. XIX w.

DOM NR 10 mur., 1 ćw. XX w.

KUŹNIA NR 37, mur., pocz. XX w.

DOM NR 38, mur., XIX/XX w.

ul. Kobylińska

DOM NR 6, mur., k. XIX w.

DOM NR 13, mur., k. XIX w.

DOM NR 14, mur., 1899 r.

DOM NR 88, mur., XIX/XX w.

SPICHLERZ, mur., 2 poł. XIX w.

pl. Kościuszki

DOM NR 1, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 1a, mur., k. XIX w.

DOM NR 2, 1 ćw. XX w.

DOM NR 4, mur., 1880 r.

ul. Mickiewicza

DOM NR 1/2, mur., pocz. XX w.

DOM NR 9, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 14, mur., k. XIX w.

ul. Miejsko – Górecka

DOM NR 4, mur., pocz. XX w.

DOM NR 20, mur., pocz. XX w.

BUDYNEK INWENTARSKI NR 22, mur., pocz. XX w.

ul. Ogrodowa

ZESPÓŁ DOMU NR 13:

a. dom, mur., pocz. XX w.,

b. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.

ul. Południowa

OGRODZENIE Z BRAMAMI (należy do posesji ul. Powstańców Wielkopolskich Nr 1), mur., 1930 r.

ul. Powstańców Wielkopolskich

DOM NR 1, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 11, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 14, mur., pocz. XX w.

DOM NR 15, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 25, mur., k. XIX w.

DOM NR 109, mur., l. 30 XX w.

DOM NR 126, mur., l. 20 XX w.

DOM NR 130, mur., 1906 r.

ZESPÓŁ GAZOWNI:

a. gazownia nr 103 A, mur., 1910 r.,

b. dom nr 104, mur., 1910 r.,

c. zbiornik gazu, 1910 r.

ZESPÓŁ MŁYNA:

a. dom nr 40, mur., 1922 r.,

b. brama z ogrodzeniem, mur., l. 20 XX w.,

c. budynek administracyjny nr 41, mur., 1925 r.

ul. Poznańska

DOM NR 1, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 4, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 5, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 6, mur., 1904-1905 r.

DOM NR 11, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 22, mur., pocz. XX w.

ul. Rynek

DOM NR 2, mur., 1870 r.

DOM NR 4, mur., 4 ćw. XIX w., nadbud. 1929 r.

DOM NR 6, mur., ok. 1906 r.

DOM NR 7, mur., ok. 1860 r.

DOM NR 8, mur., ok. 1870 r.

DOM NR 9, mur., 1868 r.

DOM NR 10, mur., ok. 1890 r.

DOM NR 11, mur., 2 poł. XIX w.

DOM NR 15, mur., ok. 1880 r.

DOM NR 19, mur., 1896 r.

DOM NR 20, mur., 1910 r.

DOM NR 21, mur., 1872 r.

DOM NR 22, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 23, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 24, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 27, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 28, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 29, mur., 4 ćw. XIX w.

ul. Zajazdowa

BUDYNEK GOSPODARCZY, mur., 1926 r.

KUCZYNA

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. dwór nr 15, mur., 1 poł. XIX w., rozbud. k. XIX w.,

b. obora, mur., 1893 r.,

c. chlewnia, mur., 4 ćw. XIX w.,

d. kuźnia, warsztat, mur., pocz. XX w.,

e. spichlerz, mur., 4 ćw. XIX w.,

f. stodoła, mur., pocz. XX w.,

- g. ogrodzenie, mur., k. XIX w.,
- h. czworak nr 1, mur., 4 ćw. XIX w.,
- i. ośmiorak nr 3, mur., 4 ćw. XIX w.,
- j. budynek gospodarczy przy ośmioraku, mur., pocz. XX w.

KUCZYŃKA

STODOŁA FOLWARCZNA, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 15, mur., 1932 r.

NIEPART

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. ŚŚ. APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA:

- a. kościół, mur., 1904 -1907 r.,
- b. kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena, mur., k. XIX w.,
- c. cmentarz przykościelny, XVI w.,
- d. plebania nr 28, mur., 2 poł. XIX w.,
- e. wikariat z organistówką nr 29, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

- a. cmentarz, 1903 r.,
- b. kaplica cmentarna, drew., 2 poł. XVIII w.

SZKOŁA, ob. dom nr 48, mur., k. XIX w.

GOŚCINIEC, ob. dom nr 50, mur., 1868 r.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. rządówka nr 51, mur., ok. 1850 r.,
- b. ruiny dworu obronnego na wyspie, mur., XIV-XV w.,
- c. stajnia, mur., 3 ćw. XIX w.,
- d. obora, mur., 1863 r.,
- e. spichlerz, mur., 1870 r.,
- f. stajnia, mur., 3 ćw. XIX w.,
- g. stodoła, mur., 2 poł. XIX w.,
- h. stodoła, mur., 2 poł. XIX w.,
- i. stodoła, mur., 2 poł. XIX w.,
- j. pozostałości ogrodzenia z bramami, mur., XIX/XX w.,
- k. park, 1 poł. XIX w.

PIJANOWICE

KAPLICZKA, mur., 1 ćw. XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

- a. pałac nr 1, mur., ok. 1900r., rozbud. ok. 1914 r.,
- b. park, 1 poł. XIX w.,

- c. spichlerz, mur., 1900 r.,
- d. jałownik, mur., 1895 r.,
- e. stolarnia, mur., 1910 r.

POSADOWO

DOM NR 17, mur., 1934 r.

POTARZYCA

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór nr 47, mur., pocz. XX w.,
- b. park, 1 poł. XIX w.,
- c. stajnia, mur., k. XIX w.,
- d. obora, mur., k. XIX w.,
- e. chlewnia, mur., k. XIX w.,
- f. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- g. dom robotników folwarcznych nr 41, mur., ok. 1920 r.,
- h. dom robotników folwarcznych nr 42, mur., ok. 1920 r.

PRZYBOROWO

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór nr 24, mur., ok. 1830 r., przebud. 1920 r.,
- b. stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.,
- c. budynek inwentarski, mur., l. 30 XX w.,
- d. spichlerz, mur., 4 ćw. XIX w.,
- e. wozownia, mur., pocz. XX w.,
- f. kuźnia, mur., pocz. XX w.,
- g. park, pocz. XX w.

ZAGRODA NR 2:

- a. dom, mur., 1913 r.,
- b. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY w zagrodzie nr 4, mur., k. XIX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY w zagrodzie nr 5, mur., l. 20 XX w.

PUDLISZKI

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

- a. pałac, ul. Fabryczna 53, mur., ok. 1823 r., przebud. ok. 1894 r., po 1957 r.
- b. park wraz z otoczeniem, 1 poł. XIX w.,
- c. brama, mur., pocz. XX w.,
- d. budynek mieszkalno-biurowy, ul. Fabryczna 56, mur., k. XIX w.,
- e. obora, mur., ok. 1880 -1900 r.,

f. stajnia, mur., k. XIX w.,
g. chlewnia, mur., ok. 1880 -1900 r.,
h. stodoła, mur., k. XIX w.,
i. budynek gospodarczy, mur., k. XIX w.,
j. sześciorak, ul. Poniecka 2, mur., 1912 r.,
k. ośmiorak, ul. Poniecka 3, mur., pocz. XX w.,
l. sześciorak, ul. Fabryczna 8, mur., 1886 r.
DOM, ul. Fabryczna 26, mur., 1920 r.
DOM, ul. Fabryczna 46, mur., 1933 r.
ALEJA LIPOWA, 1924 r.

ROGOWO

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., pocz. XX w.,
b. park, 2 poł. XIX w.,
c. stajnia, mur., 1900 r.,
d. spichlerz, mur., pocz. XX w.

STARA KROBIA

SZKOŁA, ob. świetlica nr 49, mur., l. 30 XX w.
STODOŁA W ZAGRODZIE NR 29, drew., 1936 r.,
BUDYNEK INWENTARSKI w zagrodzie nr 35, mur., 1 ćw. XX w.
BUDYNEK INWENTARSKI w zagrodzie nr 51, mur., 1 ćw. XX w.

SUŁKOWICE

BUDYNEK INWENTARSKI w zagrodzie nr 3, mur., 1932 r.
DOM NR 15, mur., 1926 r.
DOM NR 29, mur., pocz. XX w.
DOM NR 89, mur., 1937 r.

ZAGRODA NR 114:

a. dom, mur., k. XIX w.,
b. obora, mur., XIX/XX w.

WYMYSŁOWO

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.
SZKOŁA, ob. dom nr 12, mur., XIX/XX w.
BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY NR 9, mur., pocz. XX w.

ZIEMLIN

CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX w.
ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. spichlerz, mur., 1892 r.,
- b. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,
- c. budynek inwentarski, mur., 1872 r.

ŻYCHLEWO

BUDYNEK INWENTARSKI w zagrodzie nr 15, mur., pocz. XX w.

ZAGRODA NR 39:

- a. budynek gospodarczy, mur., 1 ćw. XX w.,
- b. stodoła, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 40, mur., l. 30 XX w.

DOM NR 50, mur., 1 ćw. XX w.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Krobia stanowią wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych oraz pałacu w Gogolewie.

Krobia

Wyposażenie i wystrój kościoła p.w. św. Mikołaja wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 35/B decyzją z dnia 17.10.1970 r. (37 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. późnobarokowy ołtarz boczny z 4 ćw. XVIII w., rokokowa ambona i chrzcielnica, rokokowe ławki i konfesjonały, portrety trumienne, naczynia liturgiczne.

Elementy wyposażenia kościoła p.w. św. Ducha wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 108/B decyzją z dnia 21.09.1971 r. (7 pozycji), m.in. ołtarz główny z XVII-XVIII w. z obrazami i rzeźbami, barokowy ołtarz w kaplicy św. Barbary, krucyfiks, lichtarze.

Obiekty ruchome wchodzące w skład kościoła p.w. św. Idziego wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 142/B decyzją z dnia 26.11.1971 r. (6 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. rokokowy ołtarz główny z 4 ćw. XVIII w., klasycystyczna ambona, lichtarze.

Chwałkowo

Elementy wyposażenia kościoła p.w. Świętej Trójcy wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 484/Wlkp/B decyzją z dnia 26.11.1971 r. (5 pozycji), m.in. barokowy portret trumienny Zofii Wiktorii Zarembiny, klasycystyczna komoda, rzeźby ustawione we wnękach fasady kościoła.

Domachowo

Do rejestru zabytków wpisane zostało wyposażenie i wystrój kościoła p.w. św. Michała Archanioła:

- pod nr rejestru 287/Wlkp/B decyzją z dnia 28.02.1969 r. rzeźba „Pieta” z ołtarza głównego;
- pod nr rejestru 287/Wlkp/B decyzją z dnia 16.10.1970 r. (27 pozycji), m.in. rokokowy ołtarz główny, ołtarze boczne, ambona i chrzcielnica z XVIII w., konfesjonały, obrazy, rzeźby, relikwiarze, lichtarze, meble w zakrystii;
- pod nr rejestru 287/Wlkp/B decyzją z dnia 08.02.2013 r. (29 pozycji), m.in. klasycystyczny prospekt organowy wraz z instrumentem z 1883 r., kropielnica z XIX w., feretrony, obrazy, naczynia liturgiczne, neobarokowe witraże w prezbiterium;
- pod nr rejestru 514/Wlkp/B decyzją z dnia 14.12.2018 r. polichromia figuralno-ornamentalna na zrębie i elementach konstrukcyjnych kościoła.

Niepart

Elementy wyposażenia i wystroju kościoła p.w. śś. Apostołów Piotra i Pawła wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 486/Wlkp/B decyzją z dnia 25.03.1971 r. (6 pozycji), m.in. płyta reliefowa Madonna z Dzieciątkiem, nagrobek Eleonory Czarneckiej, naczynia liturgiczne.

Gogolewo

Wystrój i wyposażenie pałacu wpisane zostało do rejestru zabytków:

- pod nr 477/Wlkp/B z dnia 20.03.1996 r.,
- pod nr 476/Wlkp/B z dnia 22.07.1996 r.,
- pod nr 478/Wlkp/B z dnia 10.12.1998 r.

W skład wyposażenia wchodzi m.in. meble, zegary, żyrandole, piece, schody z balustradą, polichromia.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3, pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, cyt. ustawa przewiduje ochronę poprzez wpis do rejestru zabytków cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych, ruralistycznych, krajobrazów kulturowych.

Do rejestru zabytków pod numerem 1208/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 10 czerwca 1991 r. wpisany został zespół

budowlany i założenie urbanistyczne miasta Krobi.

Granice zespołu objętego ochroną przebiegają następująco:

- od południa ulicą Miejsko-Górecką i Odrodzenia,
- w kierunku zachodnim ulicą Św. Ducha i Powstańców Wielkopolskich,
- wzdłuż terenu kościoła par. p.w. św. Mikołaja do ulicy Mickiewicza,
- od ulicy Mickiewicza w kierunku zachodnim do polnej drogi zamykającej teren przedmieścia zwanego Kościeliskiem,
- w kierunku północnym ulicą Poznańską obejmując teren cmentarza,
- w kierunku południowym ulicą Poznańską i Św. Idziego,
- w kierunku wschodnim ulicą Kasztelańską wzdłuż fosy,
- w kierunku południowym wzdłuż granicy dawnego ogrodu biskupiego,
- ulicą Szkolną do ulicy Kobylińskiej, ulicą Wały i Jutrosińską.

Ochroną konserwatorską objęto również osie widokowe: z szosy Krobia – Domachowo z dominantą kościoła parafialnego, z szosy Krobia – Gostyń w kierunku Krobi z dominantą wież kościoła parafialnego oraz św. Idziego, z polnej drogi w kierunku Żytowiecka z dominantą wieży kościoła parafialnego, ogrodu kościelnego oraz XIX-wiecznej zabudowy Kościeliska, z drogi Krobia – Chumiętki z ekspozycją j. w. oraz z drogi Krobia – Pudliszki z dominantą wieży kościoła parafialnego oraz zachodniej zabudowy miasta Krobi, korytarz widokowy z ulicy Jutrosińskiej w kierunku kościoła św. Ducha.

Dobry stan zachowania poszczególnych elementów układu przestrzennego: ulic, placów, podziałów gruntów, architektury sakralnej i mieszkalnej oraz wyraźna czytelność ich genezy widzianej w szerokim kontekście rozwoju gospodarczo-społecznego Wielkopolski w czasie reformy państwa w średniowieczu, a także w kontekście dalszych przekształceń w wiekach późniejszych, szczególnie w XVIII i XIX wieku, stawia historyczny ośrodek miejski w grupie cennych zespołów współtworzących dziedzictwo kulturowe kraju.

Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy również zespoły dworskie i pałacowe w miejscowościach: Chwałkowo, Gogolewo, Pijanowice, Potarzyca, Pudliszki, Rogowo.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia

9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Krobia znajdują się następujące stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

- Karzec, st. 1, ob. AZP 66-27/3 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza (X-XII w.) – nr rej. zab. 281/Wlkp/C z 15.10.1968 r.
- Krobia, st. 1, ob. AZP 66-28/1 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza (XIII w.) – nr rej. zab. 282/Wlkp/C z 15.10.1968 r.
- Niepart, st. 1, ob. AZP 67-28/23 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza

- nr rej. zab. 284/Wlkp/C z 06.03.1992 r.
- Niepart, st. 7, ob. AZP 67-28/30 – ruiny zamku/dworu obronnego XIV-XV w. – nr rej. zab. A-152/593 z 25.01.1957 r.
- Potarzyca, st. 1, ob. AZP 66-28/10 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza/średniowiecza - nr rej. zab. 285/Wlkp/C z 02.12.1968 r.
- Pudliszki, st. 1, ob. AZP 66-27/11 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza – nr rej. zab. 286/Wlkp/C z 15.10.1968 r.
- Pudliszki, st. 3, ob. AZP 66-27/13 – cmentarzysko ludności kultury pomorskiej - nr rej. zab. 798/A/69 z 08.12.1969 r.
- Pudliszki, st. 5, ob. AZP 66-27/10 – osada obronna z II okresu epoki brązu - nr rej. zab. 1487/A/73 z 03.10.1973 r.
- Stara Krobia, st. 1, ob. AZP 65-28/128 – cmentarzysko ludności kultury łużyckiej – nr rej. zab. 283/Wlkp/C z 25.06.1969 r.
- Wymysłowo, st. 2, ob. AZP 65-28/115 – grodzisko stożkowe z okresu wczesnego średniowiecza/średniowiecza - nr rej. zab. 287/Wlkp/C z dnia 09.05.1935 r.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Krobia znajdują się następujące stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej:

- Karzec, st. 1, ob. AZP 66-27/3 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza (X-XII w.) – nr rej. zab. 281/Wlkp/C z 15.10.1968 r.
- Karzec, st. 6, ob. AZP 66-27/38 – kurhan
- Karzec, st. 9, ob. AZP 66-27/9 – kurhan
- Krobia, st. 1, ob. AZP 66-28/1 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza (XIII w.) – nr rej. zab. 282/Wlkp/C z 15.10.1968 r.
- Niepart, st. 1, ob. AZP 67-28/23 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza – nr rej. zab. 284/Wlkp/C z 06.03.1992 r.
- Niepart, st. 7, ob. AZP 67-28/38 – ruiny zamku/dworu obronnego XIV-XV w. – nr rej. zab. A-152/593 z 25.01.1957 r.
- Potarzyca, st. 1, ob. AZP 66-28/10 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza/średniowiecza - nr rej. zab. 285/Wlkp/C z 02.12.1968 r.
- Pudliszki, st. 1, ob. AZP 66-27/11 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza – nr rej. zab. 286/Wlkp/C z 15.10.1968 r.
- Pudliszki, st. 5, ob. AZP 66-27/10 – osada obronna z II okresu epoki brązu - nr rej. zab. 1487/A/73 z 03.10.1973 r.

- Pudliszki, st. 6, ob. AZP 66-27/29 – kurhan
- Pudliszki, st. 7, ob. AZP 66-27/16 – grodzisko stożkowe datowane na okres średniowiecza
- Pudliszki, st. 11, ob. AZP 66-27/15 – kurhan
- Pudliszki, st. 12, ob. AZP 66-27/19 – kurhan
- Pudliszki, st. 13, ob. AZP 66-27/20 – kurhan
- Pudliszki, st. 14, ob. AZP 66-27/21 – kurhan
- Wymysłowo, st. 2, ob. AZP 65-28/115 – grodzisko stożkowe z okresu wczesnego średniowiecza/średniowiecza - nr rej. zab. 287/Wlkp/C z dnia 09.05.1935 r.
- Ziemiń, st. 3, ob. AZP 66-27/22 – kurhan
- Ziemiń, st. 4, ob. AZP 66-27/23 – kurhan
- Ziemiń, st. 5, ob. AZP 66-27/24 – kurhan
- Ziemiń, st. 6, ob. AZP 66-27/25 – kurhan
- Ziemiń, st. 7, ob. AZP 66-27/27 – kurhan
- Ziemiń, st. 8, ob. AZP 66-27/28 – kurhan
- Ziemiń, st. 13, ob. AZP 66-28/7 – kurhan
- Ziemiń, st. 14, ob. AZP 66-28/8 – kurhan
- Ziemiń, st. 20, ob. AZP 66-28/9 – kurhan

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Obszar gminy Krobia został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Krobia zewidencjonowano 313 stanowisk archeologicznych. Poniższa tabela prezentuje zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy z podziałem na fakty osadnicze:

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	ilość	w tym wpisanych do rejestru
<i>Grodziska, zamki</i>	8	7
<i>osady</i>	263	1
<i>cmentarzyska</i>	32	2
<i>inne</i>	10	x

Opracowano na podstawie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych gminy Krobia

Geograficznie gmina Krobia wchodzi w skład Wysoczyzny Koźmińskiej i Pradoliny Żerkowsko-Rydzyskiej. Wysoczyzna Koźmińska jest płaska i monotonna. Jedynym jej urozmaiceniem jest pradolina rozcinająca ją poprzecznie, w części północno-zachodniej i zachodniej. Pradolina powyżej Pudliszek rozwidła się w kierunku Ponieca i Rydzyny oraz Rawicza. Deniwelacje w części wysoczyznowej wahają się w granicach 20 m, natomiast w rejonie pradoliny osiągają 30 m. Powierzchnia terenu wznosi się łagodnie w kierunku północno-wschodnim, obniżając się w kierunku południowo-zachodnim i południowym. Najwyższy położony punkt na terenie gminy ma rzędną 130 m n. p. m. i znajduje się w części północno-wschodniej (okolice Domachowa), natomiast najniższy położony ma rzędną 88 m n. p. m. i znajduje się w południowo-zachodniej jej części (okolice miejscowości Karzec).

Gminę Krobia charakteryzuje ubóstwo wód powierzchniowych. Największym ciekim wodnym tego obszaru jest rzeka Kania, przechodząca ku południowi w Rów Polski. Płyne ona w kierunku południowy-zachód – północny-wschód, wykorzystując obniżenie Pradoliny Żerkowsko-Rydzyskiej. Krawędź pradoliny porozcinana jest licznymi, niekiedy głębokimi dolinami potoków, biorących swój początek na obszarze wysoczyznowym. Rzeka Kania należy do zlewni rzeki Obry. Natomiast w części południowo-wschodniej przepływa rzeka Dąbroczna, należąca do zlewni rzeki Orli.

Miasto i gmina Krobia były obszarem wczesnego i gęstego osadnictwa. Ślady wczesnego osadnictwa odnajdujemy w formie stanowisk archeologicznych, które znajdują się w większości obrębów wsi oraz na obszarze miasta - najwięcej w Pudliszkach, Starej Krobi i Żychlewie (po 24 stanowiska), w Krobi (22 stanowiska), w Domachowie (21 stanowisk), w Chwałkowie i Chumiętkach

(po 19 stanowisk), w Bukownicy, Karcu i Sułkowicach (po 16 stanowisk), w Gogolewie (15 stanowisk), w Grabianowie i Ziemińcu (po 14 stanowisk), w Nieparcie (13 stanowisk). Ponadto po kilka stanowisk archeologicznych zidentyfikowano we wsiach: Ciołkowo, Kuczyna, Posadowo, Potarzyca, Przyborowo, Rogowo i Wymysłowo.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie dzisiejszej gminy Krobia sięgają prawdopodobnie środkowej epoki kamienia – mezolitu. Na ten okres datuje się szereg zmian kulturowych i klimatycznych związanych jest z początkiem holocenu. W tym czasie obserwuje się generalne ocieplenie klimatu. Dominującą formą stało się myślistwo typu traperskiego. Polowano na zwierzynę i łowiono ryby w obrębie określonego terytorium, uzupełniając jadłospis zbieractwem roślin dziko rosnących. Ogólnie rzecz biorąc, wszystkie te społeczności prowadziły podobny, półkoczowniczy tryb życia. Tereny rzeczne wraz z rozległymi rozlewiskami i zróżnicowanymi typami lasów stwarzała dogodne warunki dla tego typu gospodarki. Lasy nie stanowiły zwartej pokrywy. Wolne lub prawie wolne od nich były piaszczyste wydmy, które ze względu na suche podłoże i bliskość wody były najdogodniejszym miejscem dla czasowych obozowisk, zakładanych przez ówczesną ludność. Nic więc dziwnego, że okolice dzisiejszej gminy Krobia przyciągały grupy łowców – zbieraczy. Na omawianym terenie odkryto typowe dla okresu mezolitu, drobne narzędzia wykonane z krzemienia (tzw. mikrolity). Ślady bytności ludzi prowadzących koczowniczo - zbieraczy tryb życia odkryto na terenie miejscowości Pudliszki, Wymysłowo i Rogowo.

Bardziej ustabilizowane osadnictwo widoczne jest jednak dopiero w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. Pierwszą kulturą w pełni neolityczną była kultura ceramiki wstęgowej. Ludność tej kultury zakładała swoje osiedla na żyznych terasach rzecznych, na czarnych i brunatnych ziemiach. Lokowali na nich stałe osady składające się z długich, prostokątnych domów. Zajmowali się głównie uprawą roli oraz hodowlą.

Większe skupiska ludzkie z okresu neolitu na terenie dzisiejszej gminy Krobia wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych. Ówczesna ludność

zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmowych wzniesień. Zajęcia gospodarskie ogniskowały się głównie wokół uprawy zbóż oraz hodowli zwierząt. Charakterystyczną cechą ludności tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Stanowiska archeologiczne związane z ludnością kultury pucharów lejkowatych zewidencjonowano w Pudliszkach, Wymysłowie i Starej Krobi.

Sporadyczne są natomiast ślady obecności na naszych terenach ludności kultury amfor kulistych rozwijającej się prawie równolegle z kulturą pucharów lejkowatych. Z obecnością grup ludzkich kultury amfor kulistych wiąże się stanowiska archeologiczne w miejscowościach Pudliszki i Wymysłowo.

W schyłkowym neolicie dominującą pozycję zajęła ludność kultury ceramiki sznurowej. W osadnictwie tej kultury na terenie dzisiejszej gminy widoczny jest brak wyraźnych śladów egzystencji trwalszych osad i zdecydowana przewaga w znaleziskach broni nad narzędziami.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Z II okresu epoki brązu pochodzi osada obronna w Pudliszkach i ślady budowli mieszkalnych na kamiennym fundamencie, odkryte w Starej Krobi. Osada obronna w Pudliszkach powstała około 500 r. p.n.e. Był to duży owalny obiekt o wymiarach 80x120 m. Obok grodu stwierdzono ślady dużego cmentarzyska, zawierającego w grobach płaskich i kurhanowych pochówki ciałopalne. Natomiast obszerna ziemianka odkryta w Starej Krobi miała średnicę około 3,5 m i posiadała ściany wykonane w konstrukcji plecionkowej. W jej sąsiedztwie odkryto jamy gospodarcze.

Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Najstarszym śladem wykrystalizowania się kultury łużyckiej w okolicach Krobi są dwa ciałopalne groby z Wymysłowa. Za zaplecze cmentarne osadnictwa kultury łużyckiej z okresu schyłkowego brązu należy uznać cmentarzyska odnalezione na terenie Karca, Gogolewa, Starej Krobi,

Pudliszek i Ciołkowa. Cmentarzyska w Gogolewie i Karcu funkcjonowały przez stosunkowo długi okres. Natomiast z działalnością osadniczą należy wiązać znaleziska takie jak: ciężarki do sieci (Gogolewo), brązowe haczyki do wędki (Wymysłowo). Osadnictwo łużyckie skupiało się głównie w dolinach rzek Rowu Polskiego, Kani, Grodnicy i Rawy.

Pod koniec okresu halszackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Z tym samym kręgiem blisko związane jest też żelazne wędzidło z charakterystycznymi, typowymi dla ludów stepowych, kręgulcami z Wymysłowa. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Cmentarzysko ludności kultury pomorskiej składające się z 14 grobów odkryto w miejscowości Pudliszki. Na ślady cmentarzysk natrafiono również w Kunowie Wymysłowie, Starej Krobi.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze naszej gminy notujemy kilkadziesiąt stanowisk osadniczych kultury przeworskiej (na przykład osady w Podrzeczu czy Pudliszkach). Związane jest z nimi między innymi cmentarzysko położone między wsiami Wymysłowo i Stara Krobia, na którym odnaleziono 367 grobów. Obiekt ten funkcjonował nieprzerwanie od połowy II w. n.e. do IV w. n.e. Stwierdzono tutaj obecność importów rzymskich, np. całe wytłaczane naczynie typu terra sigillata.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego. Z przełomu VIII i IX w. n. e. pochodzą obiekty obronne w Pudliszkach i Nieparcie. Natomiast z XI w. pochodzą obiekty obronne z Wymysłowa, Potarzycy i Karca. Potężne wały pierścieniowatego grodu, dochodzące miejscami do 5-6 m wysokości, z dobrze zachowaną fosą można oglądać do dziś w okolicach Karca. Obiekt ten wiązany jest z kasztelanią, która została przeniesiona tutaj z Krobi za czasów kasztelana Stefana, syna dawnego kasztelana krzywińskiego Szczedrzyka, który jeszcze w 1284 r. tytułowany jest kasztelanem „z Krobi” (nie ma pewności czy obecną „wyspę zamkową” w Krobi można utożsamiać z grodem kasztelańskim), a już w 1293 r. „z Karca”.

Wokół obiektów obronnych skupiało się najczęściej osadnictwo otwarte. Podstawą zajęć i utrzymania ludności były wówczas rolnictwo i hodowla (być może z X wieku pochodzi znaleziona w Karcu radlica łopatkowa). Osadnictwo otwarte wykształca się również niezależnie od grodów (Ziemlin, Ciołkowo, Stara Krobia, Gogolewo). Od XIII wieku notujemy wreszcie pierwsze osady wzmiankowane źródłach pisanych (Niepart, Gogolewo, Krobia).

Na obszarze dzisiejszej gminy Krobia osady datowane na czasy średniowiecza i okres nowożytny stanowią liczną grupę stanowisk. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV – XVI w.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych na terenie gminy Krobia wynika w dużej mierze z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa. Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są przede wszystkim:

- inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg na terenie gminy oraz dróg dojazdowych do pól,
- rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych,
- wszelkiego typu eksploatacje zasobów naturalnych. obszar gminy znajduje się też w rejonie występowania pokładów węgla brunatnego. Ich zasoby zostały tu jednak udokumentowane jedynie szacunkowo („złoże Poniec - Krobia”). W południowo-zachodniej części gminy udokumentowane zostało złożo iłóv plioceńskich (złożo Pudliszki), nadających się dla celów ceramiki budowlanej. Ewentualna eksploracja surowców związana będzie z bezpowrotnym niszczeniem stanowisk archeologicznych.

Strategia Rozwoju Gminy Krobia przewiduje następujące działania, które mogą stanowić zagrożenie dla dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy:

- rozbudowa sieci zbiorczej kanalizacji sanitarnej,
- budowa oczyszczalni ścieków komunalnych,
- budowa przydomowych oczyszczalni ścieków,
- modernizacja sieci wodociągowej,
- rozbudowa sieci (uzbrojenie terenów przemysłowych),

- utworzenie punktu selektywnej zbiórki odpadów,
- odtworzenie rowów melioracyjnych,
- renowacja zbiorników wodnych,
- modernizacja oświetlenia ulicznego,
- zadrzewianie, zalesianie,
- nasadzenia śródpolne, renowacja parków i skwerów.

Gmina Krobia jest gminą o charakterze rolniczym. Istotnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrażają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu – Kierownika Delegatury w Lesznie.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków:

- Karzec, st. 1, ob. AZP 66-27/3 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza (X-XII w.),
- Krobia, st. 1, ob. AZP 66-28/1 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza (XIII w.),
- Niepart, st. 1, ob. AZP 67-28/23 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza,
- Niepart, st. 7, ob. AZP 67-28/30 – ruiny zamku/dworu obronnego XIV-XV w.,

- Potarzyca, st. 1, ob. AZP 66-28/10 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza /średniowiecza,
- Pudliszki, st. 1, ob. AZP 66-27/11 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza,
- Pudliszki, st. 3, ob. AZP 66-27/13 – cmentarzysko ludności kultury pomorskiej,
- Pudliszki, st. 5, ob. AZP 66-27/10 – osada obronna z II okresu epoki brązu,
- Stara Krobia, st. 1, ob. AZP 65-28/128 – cmentarzysko ludności kultury łużyckiej,
- Wymysłowo, st. 2, ob. AZP 65-28/115 – grodzisko stożkowate z okresu wczesnego średniowiecza/średniowiecza,

istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na ich terenie, a prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu – Kierownikiem Delegatury w Lesznie.

Ponadto w związku z faktem, że Gmina Krobia jest:

- właścicielem działek nr ewid. 1166 oraz 1749, obręb Krobia, na których zlokalizowane jest st. 1 w miejscowości Krobia, ob. AZP 66-28/1 - grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza (XIII w.) – nr rej. zab. 282/Wlkp/C z 15.10.1968 r.,
- właścicielem dz. nr ewid. 64/2, obręb Wymysłowo, na której zlokalizowane jest st. 2 w miejscowości Wymysłowo, ob. AZP 65-28/115 – grodzisko stożkowate z okresu wczesnego średniowiecza/średniowiecza - nr rej. zab. 287/Wlkp/C z dnia 09.05.1935 r.,

Gmina będzie monitorować stan zachowania wyżej wymienionych obiektów, a w przypadku zarejestrowania niszczenia powiadomi o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków.

7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne, w rozumieniu Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (ang. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*), której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., odnosi się do współcześnie praktykowanych zjawisk kulturowych przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Zaliczają się do nich:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,

- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedza o przyrodzie i wszechświecie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Dziedzictwo niematerialne przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody, jest źródłem poczucia świadomości, ciągłości i tożsamości. Zdarzenia, historie z nimi związane, legendy ożywiają mury, pola, lasy i są bardzo ważnym elementem walorów turystycznych. Bywa, że odpowiednio wypromowane stają się zasobami turystycznymi: Niematerialne w swoim charakterze dziedzictwo w ofercie turystycznej najczęściej przedstawiane jest jako imprezy folklorystyczne. Wiele z imprez folklorystycznych obecnych w kalendarium nawiązuje do kalendarium obrzędów chrześcijańskich. Uroczyste msze, procesje, misteria stanowią często bardzo widowiskowy element krajobrazu kulturowego przyciągający ruch turystyczny. Ważnym składnikiem dziedzictwa niematerialnego jest życie codzienne mieszkańców wsi, które także dla potrzeb turystyki znajduje swój wyraz jako walor. Kolejną ważną grupą imprez folklorystycznych stanowią te, których podstawą są różne pozostałe elementy dziedzictwa wiejskiego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego.

Dobłą formą zachowawczą dla tutejszego dziedzictwa kulturowego są imprezy i spotkania organizowane przez Gminne Centrum Kultury i Rekreacji im. Jana z Domachowa Bzdęgi w Krobi i podległy Gościniec Biskupiański w Domachowie, w którym odbywają się warsztaty: koronkarskie, hafciarskie, tradycyjnych tańców biskupiańskich, rzeźbiarskie, malarskie, kulinarne. Ich celem jest propagowanie kultury biskupiańskiej (przekazywanie następnym pokoleniom wzorów i motywów folklorystycznych, zamiłowanie do pieczenia i gotowania, gromadzenie wiedzy o oryginalnych, regionalnych produktach żywnościowych wytwarzanych tradycyjnymi metodami w gospodarstwach i przez lokalnych rzemieślników - biskupiańska kiełbasa, chleb biskupiański, miody i inne produkty pszczele, wytwarzanie elementów użytkowych. Podejmowane są tam działania służące pielęgnowaniu i promowaniu nie tylko folkloru biskupiańskiego, ale także wiejskiego życia i pracy. Prowadzone są także lekcje regionalne, podczas których dzieci i młodzież poznają Biskupiznę, ucząc się elementów tradycyjnych tańców (wiwata, przodka), poznają instrumenty ludowe. Lokalnemu folklorowi poświęcona jest również Izba Biskupiańska w Muzeum Stolarstwa i Biskupizny w Krobi, które mieści się w budynku fabryki mebli z 1922 r. Przetrwiała ona

w niezmienionej formie do czasów obecnych, a maszyny i narzędzia wykorzystane do wyposażenia stolarni sięgają swą historią połowy XIX wieku. Organizowane tutaj są również wszelkiego rodzaju warsztaty rękodzielnicze i ceramiczno-archeologiczne. Dziedzictwo kulturowe pielęgnują także miejscowe koła gospodyń wiejskich – głównie kulinaria i zespoły folklorystyczne: Biskupiański Zespół Folklorystyczny z Domachowa i Okolic, Dziecięcy Zespół Biskupiański przy Przedszkolu Samorządowym „Pod Świerkami” w Krobi, Dziecięcy Zespół Biskupiański przy ZSPiG w Krobi czy Zespół Młodzi Biskupianie, a szkolny zespół teatralny „Na Fali” wystawia spektakle w biskupiańskiej gwarze. Imprezy te nie tylko dostarczają rozrywki, ale również edukują, promują i propagują tradycje. W wielu domach są pielęgnowane tradycje świąteczne, religijne i eksponowane z tym pamiątki, kultywowane stare zwyczaje, domowe przetwarzanie żywności, używa się tradycyjnych sprzętów i rozmawia gwarą. Lokalni wytwórcy produkują artystyczne wyroby, które prezentują podczas organizowanych jarmarków świątecznych czy podczas Festiwalu Tradycji i Folkloru związanego z promowaniem tradycji kulturowych Biskupizny, które w 2016 roku wpisane zostały na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Biskupizna to subregion etnograficzny, którego wyróżnikiem są język, strój ludowy, muzyka oraz obrzędy. Obejmuje dwanaście wsi, należących dziś w większości do gminy Krobia, będących niegdyś własnością biskupów poznańskich. Kultywowane są tutaj obrzędy związane z Biskupiańskim Rokiem Obrzędowym - Katarzynki, Podkoziółek, Wielkanoc, Dożynki, odpust św. Michała Archaniola, czy Wesele Biskupiańskie. Tradycyjne potrawy biskupiańskie promuje utworzony Biskupiański Szlak Kulinaryny oraz regionalna publikacja pt. „Biskupizna ze smakiem”, która powstała przy udziale mieszkańców i jest zbiorem przepisów pokazujących dorobek kulinarny gminy. Obecnie piękny strój biskupiański, który jest wyróżnikiem folkloru biskupiańskiego, można spotkać na ulicy głównie przy okazji świąt kościelnych – procesje w Boże Ciało, odpust św. Walentego czy św. Mikołaja oraz przy uświetnianiu różnego typu imprez państwowych.

8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

8.1. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii rozwoju gminy Krobia na lata 2014-2020”

Strategia rozwoju gminy Krobia na lata 2014-2020 przyjęta została Uchwałą Nr LI/419/2014 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 5 listopada 2014 r. ze

zmianą przyjętą Uchwałą Nr XXIV/211/2016 z dnia 27 października 2016 r.

W *Strategii* sformułowano misję gminy: „Tworzenie warunków do trwałego, zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju z mieszkańcami, poprzez mieszkańców i dla mieszkańców, w poszanowaniu tradycji, przy wykorzystaniu posiadanego potencjału i innowacyjnych rozwiązań”. Natomiast wizja gminy została ujęta w następujący sposób: „Gmina Krobia – gmina przyjazna mieszkańcom i przedsiębiorcom, z rozwijającą się infrastrukturą techniczną i społeczną, stwarzającą bezpieczne warunki do życia, wypoczynku i inwestowania, w poszanowaniu środowiska naturalnego oraz wielowiekowej tradycji”.

Strategia uwzględnia ochronę dziedzictwa kulturowego, włącza ją w rozwój gminy zarówno w zakresie wykorzystania obiektów zabytkowych do celów turystycznych podnoszących jej atrakcyjność, jak również promocję imprez kulturalnych, plenerowych i festynów związanych z tradycją tego regionu.

Wśród wymienionych priorytetów sformułowano cel strategiczny „Rozwój turystyki i rekreacji w szczególności poprzez wykorzystanie dziedzictwa kulturowego”, który ma być realizowany m.in. poprzez promocję ciekawych miejsc pod względem turystyczno-krajobrazowym, wspieranie wszelkich form działalności kulturalnej, organizację punktów informacyjnych, poprawę stanu technicznego obiektów zabytkowych, poszerzenie oferty turystycznej poprzez stworzenie szlaku drezynowego po przejściu nieczynnych linii kolejowych, utworzenie wiosek tematycznych, poprawę infrastruktury istniejących szlaków turystycznych oraz tworzenie nowych, działania edukacyjne w kierunku poszerzenia wiedzy o lokalnych zabytkach.

8.2. Uwarunkowania wynikające z „Lokalnego programu rewitalizacji gminy Krobia na lata 2015-2022”

Lokalny program rewitalizacji gminy Krobia na lata 2015-2022 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVII/332/2017 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 25 października 2017 r.

W programie scharakteryzowano potencjał kulturowy gminy: zabytki archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome, dziedzictwo niematerialne, szlaki turystyczne. Sformułowano główny cel *Lokalnego programu rewitalizacji gminy Krobia*: „Ożywienie obszaru rewitalizacji w gminie Krobia poprzez działania prowadzone w sposób zintegrowany w sferze społecznej, przestrzennej, gospodarczej technicznej i środowiskowej, zmierzające do

stworzenia warunków do bezpiecznego życia, wypoczynku i inwestowania, w poszanowaniu środowiska naturalnego oraz wielowiekowej tradycji”. Wśród zdefiniowanych projektów i przedsięwzięć wymienić należy:

- 1) Rynek w Krobi miejscem przyjaznym mieszkańcom i przedsiębiorcom,
- 2) Wyspa Kasztelańska – centrum kulturalne i społeczne,
- 3) Edukacja i twórczość w przestrzeni pofabrycznej – Muzeum Stolarstwa i Biskupizny,
- 4) W cieniu kasztanowców – podniesienie atrakcyjności parku im. Jana Pawła II w Krobi,
- 5) Wsparcie i integracja społeczna szansą na usamodzielnienie – Stara Gazownia w Krobi,
- 6) Domachowo – Centrum Kultury Biskupiańskiej,
- 7) Szlak historyczno-turystyczny gminy Krobia,
- 8) Adaptacja pałacu w Pudliszkach na Dom Pomocy Społecznej.

8.3. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest aktem planowania ogólnego. Jest to jedyny obligatoryjny dokument planistyczny opracowywany dla całej gminy w jej granicach administracyjnych. Określa jej perspektywiczną politykę przestrzenną i filozofię rozwoju oraz interesy publiczne, które mają być współrealizowane przez innych uczestników zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsza część *Studium*, dotycząca uwarunkowań, to podsumowanie stanu istniejącego w momencie ogłoszenia o przystąpieniu do jego opracowania. Ta część uwzględnia istniejące zagrożenia, wskazuje na dotychczasowe przeznaczenia, zagospodarowania, ład przestrzenny, stan środowiska, przyrodę i krajobraz kulturowy oraz stan dziedzictwa kulturowego.

Druga część *Studium* dotyczy kierunków zagospodarowania przestrzennego, a odnośnie do środowiska kulturowego wskazuje na ewentualne planowane jego przekształcenia oraz na kierunki ochrony. W części *Studium* odnoszącej się do kierunków zagospodarowania przestrzennego, w sposób szczególny uwzględnia się:

- ustalenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*,
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- metody zapobiegania lub ograniczenia zagrożeń dla zabytków,

- zasady użytkowania zabytków oraz ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Krobia przyjęte zostało Uchwałą Nr XXXV/299/2017 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 17 sierpnia 2017 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

Rozdz. 3 „Środowisko kulturowe” poświęcony został w całości ochronie dziedzictwa kulturowego”. Przedstawiono rys historyczny terenu gminy Krobia; wczesne osadnictwo, historię kształtowania się miasta, jego układ przestrzenny, stosunki gospodarczo – społeczne; omówiono istniejący stan wiedzy o dziedzictwie archeologicznym z terenu gminy, wymieniono zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w ewidencji zabytków. Wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej:

Strefa A

- Krobia
 - układ urbanistyczny i zespół budowlany miasta.
- Chwałkowo
 - zespół pałacowy:
 - a) pałac,
 - b) park krajobrazowy,
 - c) bramy parkowe.
- Domachowo
 - zespół kościelno-cmentarny:
 - a) kościół,
 - b) cmentarz przykościelny,
 - wiatrak koźlak.
- Gogolewo
 - zespół pałacowy:
 - a) pałac,
 - b) park krajobrazowy,
 - c) oficyna,

- d) ogrodzenie z bramami,
- e) mostek,
- f) dwa podwórze gospodarcze.
- Niepart
 - obszar ruin zamku obronnego,
 - oficyna,
 - podwórze gospodarcze,
 - zespół kościelny:
 - a) kościół,
 - b) plebania,
 - c) cmentarz przykościelny,
 - kaplica cmentarna na cmentarzu parafialnym.
- Pijanowice
 - zespół pałacowo-parkowy:
 - a) pałac,
 - b) park,
 - c) dom ogrodnika,
 - d) spichlerz.
- Potarzyca
 - dwór z reliktem parku i folwark.
- Pudliszki
 - zespół pałacowo-parkowy:
 - a) pałac,
 - b) park krajobrazowy.
- Rogowo
 - zespół pałacowo-parkowy.

Strefa B

- Chumiętki
 - relikty parku krajobrazowego
- Chwałkowo
 - zachodnia część wsi,
 - północna część wsi,
 - zabudowa Włostowa.
- Ciołkowo
 - dwór z reliktem parku.
- Domachowo

- układ przestrzenny wsi.
- Gogolewo
 - układ przestrzenny wsi.
- Niepart
 - część zabytkowa wsi.
- Przyborowo
 - dwór z reliktem parku,
 - zabudowania pofolwarczne:
 - a) kolonia mieszkalna,
 - b) podwórze gospodarcze.
- Pudliszki
 - zabudowania pofolwarczne:
 - a) budynki mieszkalne i podwórze gospodarcze (część wschodnia wsi,
 - b) część północna wsi z mieszkalnymi budynkami folwarcznymi.
- Stara Krobia
 - układ przestrzenny wsi.
- Sułkowice
 - układ przestrzenny wsi (owalnicowy).
- Żychlewo
 - układ przestrzenny wsi.

Strefa K (ochrony krajobrazu)

- Gogolewo
 - strefa ochrony krajobrazu związanego z zespołem pałacowo-parkowym.
- Niepart
 - strefa ochrony krajobrazu.

Strefa E (ochrony ekspozycji i osi widokowych)

- Krobia
 - strefy ekspozycji na panoramę miasta i osie widokowe.
- Niepart
 - strefy ekspozycji na kościół od strony południowej, zachodniej i północnej, oś widokowa od strony drogi.

Uwarunkowania rozwoju

1. Występowanie unikalnych w rejonie wartości kulturowych, m. in. chroniony prawem zabytkowy układ urbanistyczny Krobi, liczne założenia parkowo-dworskie i folwarczne (Chwałkowo, Gogolewo, Pudliszki, Potarzyca, Pijanowice,

Rogowo) oraz zespoły kościelno – cmentarne (Krobia, Chwałkowo, Domachowo, Niepart).

2. Duża liczba stanowisk archeologicznych, w tym wpisanych do rejestru zabytków, które stwarzają ograniczenia w rozwoju zabudowy.

3. Znaczna liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków, powoduje ograniczenia w przebudowie, rozbudowie, modernizacji oraz zmianie ich funkcji.

4. Występowanie atrakcyjnych pod względem architektoniczno-turystycznym jednostek o założeniach parkowo – pałacowych: Chwałkowo, Gogolewo, Pudliszki, Potarzyca, Pijanowice, Rogowo (kształtujących jednocześnie ład przestrzenny na terenach poszczególnych jednostek osadniczych).

5. Zły stan techniczny zabudowy o walorach zabytkowych lub historycznych (zniszczone, zaniedbane parki, pałace, dwory, folwarki, stare cmentarze).

6. Wymogi ochrony konserwatorskiej ograniczają rozwój zabudowy – występowanie na terenie gminy stref ochrony konserwatorskiej (strefa: A, B, K i E) stwarza pewne ograniczenia w przekształcaniu oraz rozbudowie układów osadniczych, a także w kształtowaniu nowej zabudowy.

Kierunki rozwoju

1. Utrzymać istniejące strefy ochrony konserwatorskiej; nie przewiduje się wyznaczania nowych stref ochrony konserwatorskiej.

2. Dążyć do zachowania wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania atrakcyjnego wizerunku miasta i wsi poprzez: ochronę istniejących obiektów kulturowych, wyeksponowanie i uporządkowanie historycznej struktury miasta oraz kształtowanie współczesnej zabudowy układów wsi w nawiązaniu do tradycyjnej architektury.

3. Wyznacza się strefę „W” ochrony archeologicznej zgodnie z rysunkiem „Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Krobia”, w której działalność inwestycyjna wymaga uzyskania uzgodnienia konserwatora zabytków, który określi warunki konserwatorskie dopuszczające do realizacji inwestycji – zgodnie z przepisami odrębnymi.

4. Ustalenia dotyczące zasad użytkowania i zagospodarowania terenu na obszarach wpisanych do rejestru zabytków oraz w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków, wpisanych do gminnej ewidencji zabytków oraz przewidzianych do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków należy dostosować do zasad ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W szczególności ustalenia te nie mogą prowadzić do uszkodzenia bądź zniszczenia zabytków, lecz powinny zapewnić im użytkowanie i zagospodarowanie zapewniające zachowanie

wartości zabytkowych. Działania w obiektach objętych ewidencją wojewódzką nie mogą prowadzić do ich zniszczenia bądź uszkodzenia.

8.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowią prawo lokalne i jedną z ustawowych form ochrony zabytków. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym wykonywanym na podstawie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a tym samym uwzględnia przyjęte w nim ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zawiera dodatkowe szczegółowe wnioski konserwatorskie. Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odnośnie do dziedzictwa kulturowego dotyczą, poza oczywistymi kwestiami związanymi z obiektami i obszarami, również wszystkich aspektów zagospodarowania przestrzennego mogących mieć wpływ na kondycję środowiska kulturowego. Formułowane są one w trybie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń.

Gmina Krobia nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu całej gminy. Obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów na terenie gminy, które zawierają zapisy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego:

I. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów: miasto Krobia – część wschodnia oraz pojedyncze działki w miejscowościach: Bukownica, Domachowo, Kuczyna, Potarzyca, Stara Krobia, Sułkowice, Żychlewo przyjęty Uchwałą Nr VIII/53/2003 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 26 maja 2003 r.

W § 7 wprowadzono zapisy dotyczące zasad ochrony konserwatorskiej.

1. Wyznacza się dla obszaru objętego planem strefę ochrony archeologicznej „W”, dla której ustala się obowiązek uzgodnienia z Wojewódzką Służbą Ochrony Zabytków na etapie projektowania inwestycji warunków dopuszczenia do realizacji inwestycji. Koszty prac archeologicznych ponosi inwestor.

2. Wyznacza się zgodnie z rysunkiem strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej „A” i „B” oraz osie widokowe, dla których ustala się obowiązek:

- a) uzgodnienia wszelkich działań projektowych, remontowych, budowlanych oraz prac ziemnych z Wojewódzką Służbą Ochrony Zabytków,
- b) uzyskania decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków na częściowe

skreślenie obiektu z rejestru zabytków w przypadku rozbiórki obiektów stanowiących istotny element zabudowy miasta.

3. Wyznacza się tereny stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu, dla których ustala się obowiązek:

- a) uzgodnienia wszelkich działań projektowych, remontowych, budowlanych oraz prac ziemnych z Wojewódzką Służbą Ochrony Zabytków,
- b) powiadomienia Wojewódzkiej Służby Ochrony Zabytków o terminie rozpoczęcia i zakończenia prac ziemnych na terenie stanowisk archeologicznych i w ich otoczeniu z 7-dniowym wyprzedzeniem,
- c) sfinansowania ratowniczych badań archeologicznych przez inwestora.

4. Dla nieruchomości, na których znajdują się obiekty wpisane do rejestru zabytków ustala się obowiązek uzgodnienia podziału nieruchomości na działki gruntu z Wojewódzką Służbą Ochrony Zabytków.

5. Ustala się obowiązek dla terenu usług oznaczonych symbolem 2U uzgodnienia wszelkich działań projektowych, remontowych, budowlanych z Wojewódzką Służbą Ochrony Zabytków.

II. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działek nr ewid. 372, 373, 374, 375, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389/1, 389/2, 389/3, 389/4, 390/1, 391/1, 392, 469 przy ulicy Polnej w Krobi przyjęty Uchwałą Nr XIV/91/2003 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 15 grudnia 2003 r.

W § 6 wprowadzono zapisy:

1. Wyznacza się dla obszaru objętego planem strefę ochrony archeologicznej „W”, dla której ustala się obowiązek uzgodnienia z Wojewódzką Służbą Ochrony Zabytków na etapie projektowania inwestycji warunków dopuszczenia do realizacji inwestycji. Koszty prac archeologicznych ponosi inwestor.

2. Wyznacza się tereny stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu, dla których ustala się obowiązek:

- a) uzgodnienia wszelkich działań projektowych, remontowych, budowlanych oraz prac ziemnych z Wojewódzką Służbą Ochrony Zabytków,
- b) powiadomienia Wojewódzkiej Służby Ochrony Zabytków o terminie rozpoczęcia i zakończenia prac ziemnych na terenie stanowisk archeologicznych i w ich otoczeniu z 7-dniowym wyprzedzeniem,
- c) sfinansowania ratowniczych badań archeologicznych przez inwestora.

3. Dla nieruchomości, na których znajdują się obiekty wpisane do rejestru zabytków ustala się obowiązek uzgodnienia podziału nieruchomości na działki gruntu z Wojewódzką Służbą Ochrony Zabytków.

III. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu Krobia Zachód – Centrum przyjęty Uchwałą Nr XLVI/319/2006 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 6 lipca 2006 r.

W § 25 wprowadzono zapis: Ustala się ochronę zabytkowego układu urbanistycznego miasta Krobia oraz innych obiektów wpisanych do rejestru zabytków zgodnie z przepisami odrębnymi.

IV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działki nr ewidencyjny 195/2 przy ulicy Zachodniej w Krobi przyjęty Uchwałą Nr XLIX/336/2006 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 3 października 2006 r.

W § 9 wprowadzono zapisy:

1. Inwestycje na etapie projektowania uzgodnić z Konserwatorem Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji, archeologiczne prace dokumentacyjno – zabezpieczające.

2. W przypadku odkrycia obiektów archeologicznych należy zabezpieczyć znalezisko i zgłosić ten fakt do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

V. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru przy rozjeździe zachodniej obwodnicy miasta Krobia i ulicy Poznańskiej przyjęty Uchwałą Nr VIII/35/2007 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 30 kwietnia 2007 r.

W § 9 wprowadzono zapisy:

1. Inwestycje na etapie projektowania uzgodnić z Konserwatorem Zabytków, który określi ewentualną konieczność nadzoru archeologicznego.

2. W przypadku odkrycia obiektów archeologicznych należy zabezpieczyć znalezisko z zgłosić ten fakt do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

VI. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Farma Wiatrowa Krobia Południe przyjęty Uchwałą Nr XLII/345/2009 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 29 października 2009 r.

W § 13 wprowadzono zapis: na etapie uzgadniania projektów budowlanych ustala się obowiązek uzgodnienia wszelkich zamierzeń inwestycyjnych lokalizowanych na stanowiskach archeologicznych oznaczonych na rysunku planu z konserwatorem zabytków, który określi, z uwzględnieniem przepisów odrębnych, warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

VII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Ścieżka Rowerowa Krobia – Pudliszki przyjęty Uchwałą Nr XLII/344/2009 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 29 października 2009 r. W §10 wprowadzono zapisy:

1. Obszar opracowania obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na obszarze ochrony archeologicznej powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych, o ile przepisy odrębne nie stanowią inaczej.

VIII. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego Kuczyna 1 przyjęty Uchwałą Nr XLII/343/2009 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 29 października 2009 r.

W §10 wprowadzono zapisy:

1. Obszar opracowania obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

1. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na obszarze ochrony archeologicznej powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych, o ile taki obowiązek wynika z przepisów odrębnych.

IX. Miejskowy plany zagospodarowania przestrzennego Krobia – Tereny Sportowe i Rekreacyjne przyjęty Uchwałą Nr XLII/342/2009 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 29 października 2009 r.

W §10 wprowadzono zapisy:

1. Obszar opracowania obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na obszarze ochrony archeologicznej powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych o ile taki obowiązek wynika z przepisów odrębnych.

X. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego Chwałkowo 1 przyjęty Uchwałą Nr XLIV/366/2009 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 29 grudnia 2009 r.

W planie wprowadzono zakaz zabudowy na części obszaru przy parku pałacowym, natomiast w §12 wprowadzono zapisy:

1. Ustala się strefę ochrony archeologicznej obejmującą obszar opracowania planu, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne w strefie ochrony archeologicznej powinny

być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych tj. prowadzenie prac ziemnych pod nadzorem archeologicznym, prace dokumentacyjno - zabezpieczające, w przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych i nawarstwień kulturowych przeprowadzenie badań wykopaliskowych o ile taki obowiązek wynika z przepisów odrębnych.

XI. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Kuczynka 1 przyjęty Uchwałą Nr XLII/367/2009 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 29 grudnia 2009 r.

W § 12 wprowadzono zapisy:

1. Obszar opracowania obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na obszarze ochrony archeologicznej powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych o ile taki obowiązek wynika z przepisów odrębnych.

XII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Pudliszki 1 przyjęty Uchwałą Nr XLII/365/2009 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 29 grudnia 2009 r.

W §11 wprowadzono zapisy:

1. Obszar opracowania obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na obszarze ochrony archeologicznej powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych.

XIII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Krobia Miasto III przyjęty Uchwałą Nr XLVIII/390/2010 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 29 marca 2010 r.

W §16 wprowadzono zapisy:

1. Obszar opracowania obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na obszarze ochrony archeologicznej powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych.

3. Ustala się obowiązek uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych na terenach stanowisk archeologicznych - o ile przepisy odrębne nie stanowią inaczej.

4. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na oznaczonym symbolem 1ZC wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

XIV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Krobia Miasto IV, przyjęty Uchwałą Nr XLIX/398/2010 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 28 kwietnia 2010 r.

W §10 wprowadzono zapisy:

1. Obszar opracowania obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. Ustala się obowiązek uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych na terenach stanowisk archeologicznych - o ile przepisy odrębne nie stanowią inaczej.

XV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Pudliszki 2 – Strefa Aktywizacji Gospodarczej przyjęty Uchwałą Nr VII/41/2011 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 28 marca 2011 r.

W §11 wprowadzono zapisy:

1. Obszar opracowania obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na obszarze ochrony archeologicznej powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych o ile taki obowiązek wynika z przepisów odrębnych.

XVI. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Krobia Miasto V, przyjęty Uchwałą Nr XXXV/274/2013 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 28 maja 2013 r.

W §13 wprowadzono zapisy:

1. Ustala się strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej, która wpisana jest do rejestru zabytków pod nr rej. 1208/A z 10.06.1991 r.

2. Ustala się strefę ochrony widokowej, która wpisana jest do rejestru zabytków pod nr rej. 1208/A z 10.06.1991 r.

3. Ustala się strefę „W” ochrony archeologicznej, która jest równoznaczna

z obszarem ujętym w gminnej ewidencji zabytków, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

XVII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Krobia Miasto VI, przyjęty Uchwałą Nr XXXVI/286/2013 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 26 czerwca 2013 r.

W §11 wprowadzono zapisy:

1. Ustala się strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej dla ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lesznie z dnia 29.01.1957 r. pod numerem 595 oraz z dnia 10.06.1991 r. pod numerem 1208/A. Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej jest równoznaczna z obszarem wpisanym do rejestru zabytków.

2. Ustala się strefę „W” ochrony archeologicznej dla wszystkich nieruchomości w granicach określonych w §1 pkt 5 niniejszej uchwały, która jest równoznaczna z obszarem ujętym w gminnej ewidencji zabytków, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

XVIII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Krobia Miasto VII, przyjęty Uchwałą Nr II/9/2014 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 10 grudnia 2014 r.

W §17 zastosowano następujące zapisy:

1. Ustala się strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej – zgodnie z rysunkiem planu, która obejmuje obiekty stanowiące element zabytku, jakim jest historyczne założenie urbanistyczne i zespół budowlany miasta Krobia, wpisany do rejestru zabytków decyzją z dnia 10.06.1991 r., pod numerem rejestru 1208/A. Realizacja inwestycji na tym obszarze wymaga uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2. Ustala się strefę ochrony widokowej – zgodnie z rysunkiem planu, która wpisana jest do rejestru zabytków pod nr rej. 1208/A z 10.06.1991 r., w której ochronie podlegają wartości widokowe historycznego założenia urbanistycznego i zespołu budowlanego miasta Krobia.

3. Ustala się strefę „W” ochrony archeologicznej, która obejmuje obszar planu i jest równoznaczna z obszarem ujętym w gminnej ewidencji zabytków, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne. W strefie „W” ochrony archeologicznej dla inwestycji naruszających strukturę gruntu ustala się nakaz prowadzenia badań archeologicznych.

XIX. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przy ulicy Ogrodowej w Krobi, przyjęty Uchwałą Nr XXVI/222/2016 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 29

listopada 2016 r.

W § 12 zapisano:

1. Ustala się strefę ochrony widokowej – zgodnie z rysunkiem planu, która wpisana jest do rejestru zabytków pod nr rej. 1208/A z dnia 10.06.1991 r., w której ochronie podlegają wartości widokowe historycznego założenia urbanistycznego i zespołu budowlanego miasta Krobia. 2. Ustala się strefę „W” ochrony archeologicznej, która obejmuje obszar planu, w tym stanowiska archeologiczne AZP oznaczone na rysunku planu symbolami 66-28/35, 66-28/36, 66-28/37, 66-28/38 i jest równoznaczna z obszarem ujętym w gminnej ewidencji zabytków, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne. W strefie „W” ochrony archeologicznej dla inwestycji naruszających strukturę gruntu ustala się nakaz prowadzenia badań archeologicznych.

XX. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części działki o numerze ewidencyjnym 365/5 położonej w Krobi, przyjęty Uchwałą Nr XXVI/223/2016 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 28 listopada 2016 r.

§ 8. Ustala się strefę W ochrony archeologicznej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych – zgodnie z rysunkiem planu, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej zabytki archeologiczne, stanowiące świadectwo życia i działalności człowieka.

XXI. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla linii elektroenergetycznej 110 kV przebiegającej przez obręby ewidencyjne: Kuczyna, Grabianowo, Chwałkowo i Potarzyca, przyjęty Uchwałą Nr XXXII/273/2017 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 9 maja 2017 r.

§ 14. Ustala się strefę konserwatorskiej ochrony archeologicznej W – zgodnie z rysunkiem planu, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne, stanowiące świadectwo życia i działalności człowieka.

XXII. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla linii elektroenergetycznej 110 kV przebiegającej przez obręby ewidencyjne: Chwałkowo, Potarzyca i Posadowo, przyjęty Uchwałą Nr XXXIV/292/2017 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 26 czerwca 2017 r.

§ 10. Ustala się strefę konserwatorskiej ochrony archeologicznej W – zgodnie z rysunkiem planu, w której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne, stanowiące świadectwo życia i działalności człowieka.

XXIII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działki o numerze ewidencyjnym 1534/4 oraz części działki o numerze ewidencyjnym 1561 położonych w Krobi, przyjęty Uchwałą Nr XXXVI/320/2017 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 20 września 2017 r.

W § 9 zaznaczono, że:

1. Na obszarze działki o numerze ewidencyjnym 1534/4 znajdują się obiekty, wchodzące w skład zabytkowego zespołu gazowni (gazownia i zbiornik gazu) – zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków.
2. Przy przebudowie i rozbudowie zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków, o których mowa w ust. 1., wszelka działalność inwestycyjna wymaga poszanowania autentycznej zabytkowej substancji obiektów oraz dostosowania rozwiązań architektonicznych do ich zabytkowego charakteru.
3. Ustala się obowiązek zagospodarowania otoczenia zabytków z uwzględnieniem wyeksponowania jego walorów zabytkowych.

XXIV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działki o numerze ewidencyjnym 1133 położonej w Krobi, przyjęty Uchwałą Nr L/420/2018 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 30 sierpnia 2018 r.

§ 9. W strefie ścisłej ochrony konserwatorskiej, określonej na rysunku planu, która wpisana jest do rejestru zabytków pod nr rej. 1208/A z dnia 10.06.1991 r., ustala się ochronę wartości historycznego założenia urbanistycznego i zespołu budowlanego miasta Krobia.

XXV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru pomiędzy ulicą Ogrodową i Poniecką w Krobi, przyjęty Uchwałą Nr L/421/2018 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 30 sierpnia 2018 r.

§ 18 stanowi, iż:

1. W strefie ochrony widokowej, określonej na rysunku planu, która wpisana jest do rejestru zabytków pod nr rej. 1208/A z dnia 10.06.1991 r., ustala się ochronę wartości widokowych historycznego założenia urbanistycznego i zespołu budowlanego miasta Krobia.
2. W strefie „W” ochrony archeologicznej, obejmującej obszar całego planu, przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej zabytki archeologiczne stanowiące świadectwo życia i działalności człowieka. Ustala się ochronę zgodnie z przepisami odrębnymi.

XXVI. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych przy ulicach Harcerskiej i Św. Ducha w Krobi, przyjęty Uchwałą Nr II/11/2018 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 3 grudnia 2018 r.

§ 14. W granicy zabytkowego zespołu budowlanego i założenia urbanistycznego, określonej na rysunku planu, wpisanego jest do rejestru zabytków pod nr rej. 1208/A z dnia 10.06.1991 r., ustala się ochronę wartości widokowych historycznego założenia urbanistycznego i zespołu budowlanego miasta Krobia.

XXVII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego przy ulicy Adama Mickiewicza w Krobi, przyjęty Uchwałą Nr XIV/119/2019 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 30 października 2019 r.

W § 15 zapisano, iż:

1. W strefie ochrony widokowej, określonej na rysunku planu, która wpisana jest do rejestru zabytków pod nr rej. 1208/A z dnia 10.06.1991 r., ustala się ochronę wartości widokowych historycznego założenia urbanistycznego i zespołu budowlanego miasta Krobia.

2. W strefie „W” ochrony archeologicznej, obejmującej obszar całego planu, w tym, stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków pod numerem 66-28/32, 66-28/31, 66-28/30, 66-28/29, ustala się ochronę zgodnie z przepisami odrębnymi znajdujących się w niej stanowisk archeologicznych stanowiących świadectwo życia i działalności człowieka.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Inwestycje na terenie gminy Krobia, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, realizowane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

8.5. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, zgodnie z § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153), wydanego na podstawie art. 88 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta). Plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu. Jak wskazuje § 3 ust.

3 pkt 1-3 i ust. 5 cyt. Rozporządzenia plan ochrony zabytków zawiera w szczególności informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania, wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i kierowania ochroną, wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania. Dokument ten sporządzany jest według instrukcji przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, stanowiącej załącznik do wskazanego Rozporządzenia. Gmina Krobia posiada gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowany w 2011 r., przyjęty Zarządzeniem Burmistrza Krobi Nr 22/2012 z dnia 23 lutego 2012 r. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

9. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

CHWAŁKOWO.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. TRÓJCY, usytuowany w otwartej zabudowie, w środkowej części wsi, przy głównej drodze biegnącej w kierunku Krobi, na parceli w kształcie prostokąta otoczonej parkanem. Od strony południowej znajduje się budynek plebanii. Od strony wschodniej brama pałacowa i pozostałości parku. Pierwotny kościół był drewniany, wzniesiony w l. 1616-1625, którego fundatorem był kasztelan krzywiński Wacław Włostowski. W 1850 roku kościół rozebrano, a 15 maja 1854 r. nastąpiło poświęcenie nowego, murowanego kościoła. Podczas II wojny światowej jego wnętrze uległo całkowitemu zniszczeniu. W roku 1947 został odbudowany po wojennych zniszczeniach. Kościół jednonawowy, murowany z cegły, nieotynkowany, dach kryty dachówką karpówką i blachą (wieża, zakrystie). Założony na planie wydłużonego prostokąta z kwadratową trójkondygnacyjną wieżą od wschodu, korpus nawy z prostokątnym, węższym i niższym prezbiterium wydzielonym półkolistą tęczą. Po bokach prezbiterium od południa prostokątna zakrystia, od północy sala katechetyczna. Od wschodu nawy chór muzyczny wsparty na masywnych filarach z prostokątną kruchtą w części podwieżowej. Bryła zwarta, w nawie nakryta dwuspadowym dachem. Wieża nakryta czterospadowym dachem. Stan zachowania dobry.

CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY założony na planie litery T z zachowanymi relikami nagrobków z 1 poł. XX w. oraz fragmentem

starodrzewu dębowego w części zachodniej, ogrodzony parkanem z bramą. KAPLICA GROBOWA, w części wschodniej cmentarza, wzniesiona w 2 poł. XIX wieku dla zmarłych członków rodziny Bojanowskich, którzy byli właścicielami majątku w Chwałkowie od 1840 r. W latach 70. XX w. kaplica została przebudowana na kaplicę cmentarną. Zachowana w dobrym stanie.

Zespół rezydencjonalny złożony z pałacu i parku zajmuje północną część założenia, oddzielony od podwórza gospodarczego drogą do Gogolewa. Nazwa miejscowości pojawia się w źródłach od 1399 roku. Jako pierwsi właściciele wymieniani są Chwałkowscy. W XVIII wieku dobra należały do rodziny Kowalskich herbu Wierusz. W roku 1840 Chwałkowo znajdowało się w rękach rodziny Bojanowskich. W latach 1845-1874 właścicielem był Johann Poncet ze Starego Tomyśla, a następnie rodzina Neugebauerów. Około 1924 r. dobra zostały odkupione przez Józefa Morę Korytowskiego.

PAŁAC został wzniesiony w 1910 r. przez rodzinę Neugebauerów, z częścią wschodnią dobudowaną po 1987 roku. Murowany, dwukondygnacyjny z fasadą zwróconą na południe. Fasadę akcentuje szeroka, czteroosiowa wystawka na wysokości drugiej kondygnacji zwieńczona ozdobnym szczytem. Wejście poprzedzone czterokolumnowym portykiem z dodatkowymi filarami po bokach, dźwigającym balkon na całej szerokości portyku. Wzniesiony na planie prostokąta, o dwutraktowym układzie wewnątrz z sienią i dużym hallem, z reprezentacyjną klatką schodową. Nakryty wysokim dachem dwuspadowym. Elewacje tynkowane, ozdobione bogato detalem sięgającym do rozmaitych stylistyk. Od strony elewacji północnej okazały taras z zejściem do parku. Po roku 1945 zespół rezydencjonalny przeszedł na własność Skarbu Państwa. Wielokrotnie remontowany, utrzymany w dobrym stanie, zaadaptowany na Dom Pomocy Społecznej.

Obecnie obiekt jest własnością prywatną - odzyskany przez spadkobierców.

PARK o powierzchni ok. 10 ha założony w stylu krajobrazowym ok. poł. XIX w. W końcu XIX w. park poszerzono o obszar wzdłuż drogi do Potarzycy i urozmaicono trzema stawami. Główny wjazd znajdował się naprzeciwko kościoła. Zachowane zostało ogrodzenie murowane na kamiennej podmurówce. Druga brama nieco skromniejsza, znajduje się w murze południowym naprzeciwko wjazdu na podwórze. Park utrzymany w dobrym stanie.

Na południe od parku, po drugiej stronie drogi do Gogolewa, usytuowany jest zespół folwarczny, składający się z podwórza gospodarczego na planie pięcioboku i kolonii domów pracowników folwarcznych. Podwórze podzielone

zostało wewnętrzną drogą oraz wzniesionymi pośrodku budynkami na dwa wnętrza. Pośrodku podwórza, na osi założenia wznosi się spichlerz połączony z oborą.

SPICHLERZ zbudowany ok. połowy XIX wieku. Budynek na planie prostokąta. Murowany z kamienia i fragmentami z cegły, dwukondygnacyjny z poddaszem, podpiwniczony, dach dwuspadowy kryty dachówką. Elewacje opracowane w kamieniu, z tynkowanym detalem architektonicznym, podzielone parami biforyjnych półkolistych okien, ujętych we wspólną opaskę. Między kondygnacjami proste poziome pasy, a przez całą wysokość ścian prowadzone szerokie pilastry. Szczyty zakończone ceglanyymi sterczynami. Stan zachowania dostateczny.

OBORA zbudowana w 1872 r. Murowana z cegły, na kamiennym cokole, jednokondygnacyjna z poddaszem. Wzniesiona na planie prostokąta. Elewacje tynkowane, ozdobione lizenami; otwory okienne zamknięte prosto, w partii poddasza odcinkowo i półkoliście. Stan zachowania dostateczny.

PARK PRZY RZĄDCÓWCE, z 2 poł. XIX w., o pow. ok. 1,5 ha, kształt nieregularny, układ komunikacyjny zatarty, starodrzew przetrzebiony, liczne samosiewy, w jego centrum budynek dawnej rządówki (w ewidencji), jednokondygnacyjnej, z użytkowym poddaszem, nakrytej dachem dwuspadowym z wystawką od strony podwórza.

Budynki folwarczne i park przy rządówce znajdują się w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa.

CIOŁKOWO

Wieś wzmiankowana po raz pierwszy w źródłach w 1396 roku. Na pocz. XV w. stanowiła własność Ciołkowskich. W 1534 roku współwłasność Górskich i Rosnowskich, a w XVIII w. była w posiadaniu Koszutskich i Nieżychońskich oraz Błociszewskich. W 1865 roku właścicielami byli Niemcy - Edward i August Müller. W 1937 r. jako właściciel figuruje dr Werner Kirchhoff. Założenie dworskie usytuowane jest w zachodniej części wsi, niedaleko drogi Krobia – Rawicz i składa się z części rezydencjonalnej i folwarcznej. Zespół rezydencjonalny położony w północno-wschodniej części założenia składa się z dworu i parku, pochodzących z lat 30. XX w. (ujęte w ewidencji zabytków). Zespół folwarczny położony na zachód i na południe od rezydencji, składa się z podwórza gospodarczego i kolonii domów pracowników folwarku. Główna część podwórza folwarcznego zabudowana wolnostojącymi obiektami. W północnej pierzei znajduje się obora oraz dawna stajnia, dalej spichlerz.

SPICHLERZ zbudowany w 1890 r., murowany z cegły na kamiennej podmurówce, tynkowany, dwukondygnacyjny, z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym, w połaci którego wystawki, kryty dachówką. Wzniesiony na planie prostokąta. Elewacje tynkowane, z ceglany detalem architektonicznym w postaci lizen, gzymsów kordonowych, podokienników i ościeży okien. Szczyty elewacji bocznych zwieńczone formą gzymsu schodkowego. Stan zachowania dostateczny. W Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa.

DOMACHOWO

Pierwsze wzmianki o Domachowie pochodzą z 1290 r. Wieś w tym okresie należała do Wojciecha Okazańca i jego synów Jana i Floriana, była wsią szlachecką. W 1293 r. biskup nadał Okazańcom przywilej lokacyjny i sołecki na Zimnowo pod warunkiem, że do nowej wsi dołączą Domachowo. Wojciechowi i jego potomnym zabezpieczono prawo do regresu na swoją własność dziedziczną w Domachowie. Sołtysi aż do XVI w. sprawowali patronat nad kościołem i prezentowali biskupom nowych plebanów. Dopiero w 1555 r. biskup obsadził plebanię w Domachowie, ale było to już w momencie usuwania tamtejszych sołtysów, których sołectwa wykupił w 1556 r. W 1510 r. do parafii Domachowo należała Stara Krobia, Krajewice, Sułkowice, Bodzewko i Rębowo.

KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA, drewniany został zbudowany w 1568 r. staraniem poznańskiego biskupa Adama Konarskiego, gruntownie przebudowany w 1775 r. Wybudowano wówczas nową zakrystię, wzmocniono ściany od wewnątrz konstrukcją szkieletową, którą zasłonięto deskami. W 1930 r. kościół został ponownie gruntownie odnowiony i powiększony według projektu Lucjana Michałowskiego. Przedłużono wówczas nawę w kierunku zachodnim, wzniesiono wieżę oraz dostawiono nawę boczną z kaplicą, na miejscu poprzedniej. Kościół oszalowany, dwunawowy, na podmurówce z cegły, orientowany. Stara nawa i prezbiterium nakryte są stromym dwuspadowym dachem, z kalenicami na tej samej wysokości połączonymi w jeden ciąg, z sygnaturką przy zachodnim wierzchołku dachu nawy. Przy prezbiterium znajdują się dwie niższe przybudówki, przy nawie niższa od strony południa, a od zachodu przybudówka węższa, ale tej samej wysokości z dachem o mniejszym kącie spadku połaci. Przy dobudowanej części nawy, od zachodu znajduje się wieża wyższa od nawy, zwieńczona cebulastym hełmem i latarnią, ujęta w dwa niskie aneksy. Wieża zwieńczona jest gontowym dachem namiotowym. W latach 1968 - 69 przeprowadzono remont wnętrza, zdjęto tynki

i odnowiono kościół wg projektu Teodora Szukały. Remontowany w latach 1998 – 2000, w latach 2018-2019 remont elementów konstrukcyjnych i fumigacja kościoła. Odkryto wówczas podwójną konstrukcję dębową w ścianach prezbiterium z polichromią naścienną. Badania dendrochronologiczne wykazały, iż użyte drewno dębowe do budowy ścian zrębowych kościoła i więźby dachowej pochodzi z 1369 r., co zmienia datę budowy kościoła o 200 lat wstecz i czyni go najstarszym polskim kościołem drewnianym. Stan zachowania dobry.

WIATRAK KOZŁAK. Zbudowany w 1747 roku. Obecnie z wiatraka pozostał jedynie fragment podstawy kozła, nieczytelny w terenie. Własność prywatna.

GOGOLEWO

Wieś wzmiankowana w źródłach od 1240 r. W końcu XIV w. należała do rodziny Zenwiczów Gogolewskich, w 1 poł. XV w. do rodu Adwańców, następnie do Niepartskich herbu Ostoja. W 2 poł. XV w. wzmiankowany był dwór i folwark. Na początku XVI w. wieś należała do Górskich. W XVII w. właścicielami miejscowości byli łowiccy, Rokosowscy i Bnińscy. W końcu XVIII w. Gogolewo i Niepart posiadali Garczyńscy, którzy w 1782 roku sprzedali Gogolewo berlińskiemu bankierowi Janowi Kluge. W 1798 roku miejscowość przeszła w ręce rodziny Drawińskich, od której w 1806 roku w drodze przymusowej licytacji dobra kupił Antoni Garczyński, a od niego, rok później Ignacy Kołaczkowski, który nieomal od razu sprzedał je Antoniemu Czarneckiemu z Błociszewa. Majątek był przeznaczony dla jego syna Marcelego, który przejął go prawdopodobnie w 1816 r. W 1856 r. wieś odziedziczył syn Marcelego, Zygmunt Czarnecki, a w 1896 roku Wiktor Czarnecki. Od 1919 r. aż do II wojny światowej właścicielem majątku był Stanisław Czarnecki. Założenie pałacowe w Gogolewie usytuowane zostało w południowej i wschodniej części wsi, wzdłuż drogi do Niepartu i Skoraszewic. Po północnej stronie drogi znajduje się zabudowa wiejska skupiona wzdłuż rozchodzących się promieniście dróg, które łączą położone naprzeciw założenie pałacowe. W skład założenia wchodzi zespół rezydencjonalny i folwarczny. Zespół rezydencjonalny zajmuje środkową część założenia i składa się z pałacu, oficyny i parku. Pałac usytuowany został we wschodniej części parku, a po jego południowej stronie oficyna.

PAŁAC zbudowany ok. 1820 roku, prawdopodobnie z okazji ślubu Marcelego Czarneckiego z Florentyną Chłapowską. Zaprojektowany najprawdopodobniej przez samego właściciela. Być może do jego budowy wykorzystano fragmenty wcześniejszego XVIII-wiecznego dworu. Rozbudowany

pod koniec XIX wieku o boczne skrzydła, gruntownie restaurowany w 1924 roku, ze zmianą artykulacji elewacji. Pałac fasadą jest zwrócony na wschód, murowany, korpus główny dwukondygnacyjny, boczne skrzydła jednokondygnacyjne, z odcinkowo sklepionym piwnicami. Elewacje tynkowane, pokryte pasowym boniowaniem, opięte pilastrami, z dekoracyjnymi obramieniami okiennymi. Utrzymany w bardzo dobrym stanie.

PARK o powierzchni 9,56 ha, założony w stylu krajobrazowym w latach trzydziestych XIX w. przez żonę Marcelego Czarneckiego, Florentynę, najprawdopodobniej na miejscu wcześniej wzmiankowanego w 1785 r. ogrodu włoskiego. Następnie park przekształcony przez żonę Zygmunta Czarneckiego, Marię z Giżyckich. W 1924 roku wykonano nowy kanał wodny otaczający pałac, z mostami i okazałą bramą wjazdową. Dawne wjazdy do parku prowadziły od strony wschodniej i zachodniej, gdzie są zachowane bramy. Wschodnia brama z ok. 1820 roku w postaci dwóch słupów zwieńczonych wazonami z szyszkami, pomiędzy którymi wrota. Brama zachodnia o formie dwóch neobarokowych budynków nakrytych uskokowymi hełmami, z półkolistą zamkniętymi bocznymi przelotami. Od strony północnej wjazd bramą z 1924 roku, murowaną, z półkolistym przejazdem pośrodku. W zwieńczeniu bramy fronton ujęty po bokach w niskie postumenty, na których znajdują się kule. Od tej bramy do pałacu prowadzi aleja kasztanowa. Przed frontem znajduje się kolisty klomb z zegarem słonecznym z XIX w. Park na bieżąco pielęgnowany.

Zespół folwarczny składa się z dwóch podwórz gospodarczych oraz z zespołu domów pracowników folwarcznych. Pierwsze podwórze jest usytuowane po wschodniej stronie pałacu i parku, a na północ od niego znajdują się dawne ogrody. Drugie podwórze zostało założone na południowy zachód od parku, od którego dodatkowo oddziela je rozległa łąka.

BROWAR, obecnie spichlerz, wzniesiony w 1818 roku, przebudowany i odnowiony w 1881 r. Remontowany w 1966 r. Murowany z cegły, na podmurówce kamiennie-ceglanej, parterowy, z półpiętrzem, podpiwniczony, nakryty dachem naczółkowym. Elewacje tynkowane, boniowane, ozdobione lizenami i płycinami. Otwory zamknięte prosto, w części półpiętra niektóre półkoliste. Obecnie budynek nieużytkowany. Stan dostateczny.

Zespół pałacowo-folwarczny użytkowany jest przez Stadninę Koni Pępowo.

KROBIA

Parafia w Krobi istnieje już od XI w., najpierw przy kościele św. Idziego z XII w., a od połowy XIV w. przy kościele św. Mikołaja. Miasto i parafia należały

do biskupów poznańskich do 1794 r. Kościół usytuowany jest na obszarze historycznego centrum miasta. Na południe i zachód od kościoła rozciąga się park. W nim, na zachód od kościoła położony jest murowany z cegły pałac arcybiskupi z 1898 r., obecnie wikariat. Na teren kościoła prowadzi, usytuowana na jego osi, murowana z cegły brama, z arkadowym większym i wyższym przejściem w części środkowej i dwoma mniejszymi bramkami, która wraz z murem otaczającym kościół pochodzi z k. XIX wieku.

KOŚCIÓŁ P. W. ŚW. MIKOŁAJA wzniesiony w latach 1438-1479 przez biskupa Andrzeja z Bnina. Brak źródeł informujących o fundatorze kościoła. Pierwsza wzmianka o restauracji kościoła, mówiąca, iż Andrzej Szudrawski-biskup poznański „widział się zmuszony kościół ten restaurować i rozprzestrzenić”, datowana jest na rok 1641. W 1659 r. runęła wieża. Ks. Mateusz Ogromicz odbudował wieżę, przenosząc ją jednocześnie na stronę wschodnią. W czasie wielkiego pożaru miasta w 1757 roku znaczna część kościoła została zniszczona. Kościół odbudował w stylu barokowym biskup Teodor Czartoryski. Budowę ukończono w 1763 r. Na początku XIX w. dobudowano boczne nawy. Kościół został gruntownie odnowiony w latach 1952-1954., m.in. we wnętrzach wykonano polichromie i sztukaterie autorstwa Józefa i Łucji Ożminów. W 1968 roku runęła wieża, która jednak nie naruszyła kościoła. Odbudowano ją w latach 1981-1985 wg projektu Aleksandra Holasa.

Kościół późnobarokowy, murowany, tynkowany, trójnawowy, pięcioprzęsłowy, nakryty sklepieniem żaglastym. Od zachodu nieco węższe, dwuprzęsłowe prezbiterium nakryte sklepieniem kolebkowym z lunetami. Na przedłużeniu bocznej nawy północnej kwadratowa zakrystia i skarbiec. Od południa pomieszczenie gospodarcze. Do korpusu dostawiona od wschodu trójkondygnacyjna wieża o zaokrąglonych narożach, nakryta hełmem z latarnią. Do wnętrza kościoła prowadzi arkadowy otwór drzwiowy z trójkątnym naczółkiem. Nawy boczne niższe od nawy głównej. Kościół nakryty dachem dwuspadowym nad nawą główną i prezbiterium oraz pulpitywymi nad nawami bocznymi. Kościół wielokrotnie remontowany, utrzymany w dobrym stanie (osuszono mury, odnowiono tynki, założono nowe pokrycie z dachówki).

KOŚCIÓŁ SZPITALNY P.W. ŚW. DUCHA, pierwotny zbudowano prawdopodobnie na początku XV wieku, tuż za murami miasta, przy bramie wrocławskiej, ze składek obywateli klucza krobskiego. Był to kościół drewniany. Obecny wzniesiono w 1745 r. W 1778 r. podczas wizytacji parafii szpitalnej sporządzonej przez ks. Rokossowskiego oceniono stan techniczny kościoła jako

bardzo zły. W l. 1825-1829 społeczeństwo Krobi restaurowało kościół, dokumentując to listem umieszczonym w blaszanej puszcze gałki krzyża wieży kościoła. W roku 1832 dostawiono do kościoła kaplicę p.w. św. Barbary. W roku 1878 mur pruski od strony północnej zastąpiono murem ceglany. W 1925 r. przeprowadzono remont kapitalny obiektu. Kościół jednonawowy z węższym i niższym prezbiterium zamkniętym wielobocznie i wieżą od zachodu, w której przyziemiu znajduje się kruchta. Przy prezbiterium od północy zlokalizowana jest zakrystia, a przy nawie kaplica zamknięta wielobocznie. Dwukondygnacyjna wieża nakryta jest nowszym hełmem z kopułą. Styl późnobarokowy. Kościół użytkowany okazjonalnie. Stan zachowania dostateczny.

KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. IDZIEGO, obecnie kaplica cmentarna, wzniesiony w 1140 r.; niektóre źródła wskazują datę wniesienia kościoła na czas między 1102 a 1108 rokiem, a wybity na jednym z kamieni rok 1140 oznacza datę poświęcenia kościoła, przypisywany fundacji Władysława Hermana, łączony również z Piotrem Włostowicem. W 1440 roku kościół odnowiony przez bpa poznańskiego Andrzeja z Bnina. Restaurowany i remontowany, m. in. w 1605 roku wyposażenie wnętrza, portal, szczyt elewacji zachodniej, w 1802 roku naprawa murów i nowy strop, w 1929 remont elewacji i stropów. Kościół w stylu romańskim, orientowany, salowy. Mury z ciosanego kamienia polnego, na narożach i przy portalach posiada okładziny piaskowcowe. Posadowiony na planie prostokąta zamkniętego od wschodu półkolistą apsydą. Apsyda ceglana z domieszką kamieni polnych. Elewacja zachodnia i apsyda otynkowane. Elewacja zachodnia z portalem z początku XVII wieku, zwieńczona barokowym szczytem. Bryła jednokondygnacyjna przykryta dachem dwuspadowym z dachówki ceramicznej. Stan zachowania obiektu dość dobry, widoczne ubytki tynku apsydy.

RATUSZ wzniesiony około 1845 r. w miejscu wcześniejszego, wzmiankowanego w 1793 r. Usytuowany w centrum prostokątnego rynku, zwrócony frontem w kierunku zachodnim. Murowany, otynkowany, posadowiony na planie prostokąta. Bryła zwarta, dwukondygnacyjna, podpiwniczona, nakryta dachem czterosпадowym z czworoboczną wieżą na osi dachu zwieńczoną krenelażem i poligonalnymi narożnymi wieżyczkami. Od frontu płytki dwukondygnacyjny ryzalit, w przyziemiu znajdują się dwubiegowe schody z tarasem prowadzące do budynku. Od wschodu ryzalit dwukondygnacyjny mieszczący klatkę schodową. Ryzalitty zwieńczone attyką. Elewacje pierwszej kondygnacji boniowane, otwory okienne drugiej kondygnacji zamknięte łukiem

pełnym. Obiekt wielokrotnie remontowany, utrzymany w dobrym stanie, jest siedzibą władz samorządowych.

RUINY ZAMKU BISKUPIEGO. Zamek biskupi wymieniany w źródłach od 1440 roku, znajdował się na wyspie otoczonej fosą. Według Jana Długosza zamek zbudował biskup Andrzej Bniński. Do schyłku XVIII w. pozostawał w rękach biskupów poznańskich. Po konfiskacie dóbr kościelnych popadł w ruinę i w połowie XIX w. został rozebrany, a pod koniec XIX w. wzniesiono tu budynek szkolny, być może z wykorzystaniem zamkowych fundamentów. W części południowo-wschodniej wyspy widoczne były do niedawna ceglano - kamienne mury. Materialnie obiekt nie istnieje. Obecnie w tym miejscu, w budynku dawnej szkoły, mieszczą się pomieszczenia administracji samorządowej.

NIEPART

KOŚCIÓŁ P.W. ŚWIĘTYCH APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA wraz z cmentarzem przykościelnym, usytuowany jest w centralnej części wsi przy drodze prowadzącej do Gogolewa. Pierwszy kościół, być może drewniany, fundowany był prawdopodobnie w 1240 r. przez Pawła Grzymałę, ówczesnego biskupa poznańskiego. ok. 1500 r. zastąpiono go kościołem murowanym z fundacji Rosnowskich. Po pożarze w 1904 r., staraniem parafian oraz hr. Wiktora Czarneckiego z Gogolewa, który pokrył 2/3 kosztów budowy, w latach 1904-1907 wzniesiono kościół obecny. Kościół konsekrowano 19 maja 1908 r. Teren wokół kościoła prawdopodobnie już od średniowiecza użytkowany był jako cmentarz. Kościół neogotycki, orientowany, murowany, wzniesiony na planie krzyża łacińskiego, jednonawowy z jednoosiowym transeptem oraz trójbocznie zamkniętym, nieco węższym i niższym od nawy, prezbiterium, do którego symetrycznie przylegają trójbocznie zamknięte niższe przybudówki - od północy łoża patronacka hrabiów Czarneckich wraz z ich kryptą grobową, a od południa zakrystia. Przy zachodniej ścianie północnego skrzydła transeptu, w narożniku znajduje się niska trójbocznie zamknięta dobudówka, niegdyś pełniąca rolę kostnicy. Od strony zachodniej do nawy przylega pięciokondygnacyjna wieża, wzniesiona na planie kwadratu, której szczyt wieńczy neogotycka attyka z pinaklami w narożach. Po jej północnej stronie, w narożu znajduje się półkolistą wieżyczka mieszcząca kręte schody wiodące na chór. Nawa i transept nakryte są stromymi dachami dwuspadowymi, prezbiterium posiada dach wielospadowy o tej samej wysokości co nawa, a niższe przybudówki własne dachy wielospadowe. Dachy pokryte są dachówką typu mnich-mniszka. Ostrosłupowy hełm wieży oraz sygnaturkę na skrzyżowaniu transeptu z nawą pokryto blachą

cynkową. Elewacje z bogatą ceglana i ceramiczną dekoracją. Stan zachowania dobry.

CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY. Pierwszy cmentarz w Nieparcie funkcjonował przy kościele prawdopodobnie już od czasów średniowiecznych. W 1821 r. przeniesiono szczątki na teren nowego cmentarza, usytuowanego przy drodze do Gostkowa, na gruncie podarowanym parafii przez hr. Czarneckiego. Z uwagi na jego zapełnienie, od 1865 r. zmarłych ponownie chowano na terenie przykościelnym. Ostateczne zamknięcie cmentarza nastąpiło w 1901 r., lecz jeszcze w 1914 r. przy południowej elewacji kościoła pochowano miejscowego proboszcza ks. Marcina Szudarka, budowniczego obecnej świątyni. Obok jego nagrobka znajduje się nagrobek wystawiony dla zmarłego w 1880 r. ks. Antoniego Michalskiego. W północno-wschodniej części terenu zachowały się dwa kamienne, częściowo uszkodzone nagrobki pochodzące z 1901 i 1903 r. Teren cmentarza przykościelnego pierwotnie ogrodzony był ażurowym murem ceglany z neobarokowymi bramami i furtami, z którego obecnie pozostała jedynie kamienna podmurówka wykorzystana wtórnie w ogrodzeniu współczesnym. Na terenie cmentarza rosną okazałe drzewa liściaste: lipy i dęby. We wschodniej części terenu znajduje się figura Matki Boskiej wzorowana na Madonnie Sykstyńskiej, w części południowej figura św. Jana Nepomucena, a w części północnej współczesna figura Michała Archanioła. Wokół kościoła droga procesyjna brukowana współczesną kostką betonową

KAPLICA CMENTARNA, na obecnym cmentarzu grzebalnym, wzniesiona została w 2 poł. XVIII w., barokowa, wieloboczna, drewniana na podmurówce z cegły ceramicznej, kryta kopulastym dachem z blachy. Do 1821 r. znajdowała się w Szurkowie, gmina Poniec. W tymże roku przeniesiono ją do Niepartu. Około 1930 r. kaplicę gruntownie odnowiono. Obecnie deski w przyziemiu z ubytkami, silnie zawilgocone.

Pierwsze wzmianki o Nieparcie pochodzą z 1271 r. Prawdopodobnie już od XIII wieku wieś stanowiła własność rodziny Niepartskich/Nieparckich. W XVI i XVII w. dziedzicami byli członkowie rodziny Rosnowskich herbu Jastrzębiec, a ok. poł. XVII w. podstoli poznański Stanisław Lipski. W 1751 r. dobra nabyli Mielżyńscy. Od 1797 r. właścicielem był Ignacy Kołaczkowski, a od 1803 r. rodzina Dramińskich. Wkrótce kupił go Antoni Czarnecki, który w 1816 r. sprzedał Niepart i Gogolewo swemu synowi Marcelemu. W 1877 r. majątność odziedziczył jego syn Zygmunt, następnie jego kolejni potomkowie – Wiktor w 1881 r., Stanisław w 1919 r., Roman w 1937 r. Założenie dworskie jest

usytuowane we wschodniej części wsi, tuż przy drodze do Gogolewa. Składa się z zespołu rezydencjonalnego i części folwarcznej. Zespół rezydencjonalny zajmuje południową część założenia, a tworzą go ruiny zamku, rządcówka i park.

RUINY DWORU OBRONNEGO, gotyckiego z ok. 1400 r. położone są na sztucznej wysepce otoczonej fosą, z groblą od strony północnej. Dwór składał się z jednotraktowego budynku mieszkalnego przy zachodnim brzegu wyspy oraz z kwadratowego dziedzińca. Jeszcze w 1751 r. budynek był wzmiankowany jako dwupiętrowy i niezamieszkały. Obecnie zachowany jedynie jest fragment przyziemia złożonego z trzech równoległych, sklepionych kolebkowo pomieszczeń. Obiekt niezabezpieczony przed dalszą dewastacją.

RZĄDCÓWKA zbudowana ok. poł. XIX w., usytuowana na północ od wyspy, na granicy podwórze gospodarczego i parku. Budynek murowany z cegły, podpiwniczony, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym. Wzniesiony na planie prostokąta, o dwutraktowym układzie wewnątrz. Elewacje tynkowane, północne i południowe częściowo pokryte boniowaniem, zaznaczonym linearnie w tynku. Budynek obecnie na wydzielonej, ogrodzonej działce, stan dobry.

PARK o powierzchni 1,5 ha, założony w dolinie strumienia Dąbrocznia. Zachowany szczątkowo, zaniedbany drzewostan, część zachodnia i południowa parku zaadaptowana na sad i ogród.

Zespół folwarczny usytuowany na północ od części rezydencjonalnej, powstał na miejscu dawnego podzamcza oraz starego folwarku, znanego z inwentarza z połowy XVIII wieku. Podwórze gospodarcze zostało ukształtowane na rzucie pięcioboku. Główny wjazd znajduje się pośrodku pierzei północnej, a prowadząca od niego droga dochodzi do wyspy parku. W północnej części podwórze znajduje się staw otoczony kasztanowcami i żywopłotem. Zachowane fragmentarycznie murowane z cegły ogrodzenie dziedzińca, z bramami wjazdowymi w formie czterobocznych ceglanych słupów. Wszystkie ściany podwórze zostały zabudowane, prócz południowej części pierzei, gdzie jest pozostawione otwarcie na park i dwór.

STAJNIA, zbudowana w 3 ćw. XIX wieku, murowana. Budynek jednokondygnacyjny z poddaszem nakryty dachem dwuspadowym. Elewacje pierwszej kondygnacji o bogatej dekoracji architektonicznej. Otwory okienne zamknięte odcinkowo i ujęte dwuuskokowymi przyporami. Pośrodku elewacji trzy ślepe arkady.

OBORA zbudowana w 1863 roku, murowana z cegły i kamienia,

jednokondygnacyjna z wysokim użytkowym poddaszem. Dach dwuspadowy kryty dachówką. Budynek na planie wydłużonego prostokąta. Elewacje podzielone gzymsem kordonowym, otwory zamknięte odcinkowo. Pośrodku elewacji podłużnych pozorne ryzality z trzema ślepyimi arkadami.

SPICHLERZ wzniesiony w 1870 r., murowany z cegły, na kamiennej podmurówce, dwukondygnacyjny. Dach czterospadowy kryty papą. Elewacja frontowa - zachodnia oraz wschodnia urozmaicone pośrodku pozornymi trzyosiowymi ryzalitami, zwieńczonymi trójkątnymi szczytami.

Zespół dworsko-folwarczny użytkowany jest przez Stadninę Koni Pępowo. Stan obiektów dobry.

PIJANOWICE

Miejscowość wzmiankowana w 1310 roku. Na początku XV w. Pijanowice były własnością rodziny Pijanowskich herbu Ciołek. W XVIII w. dziedzicami byli Korytowscy. Od roku 1821 należały do Ludwika Dzierżbickiego, a w 1851 r. majątek przeszedł w ręce niemieckiej rodziny Kutznerów. W 1886 r. kolejnym właścicielem został Robert Jaeckel z Poznania, a w 1889 r. Heinrich Leusmann. Walter Conde nabył majątek w 1896 r., a w 1937 r. odziedziczył go Walter Ulryk Conde. Założenie pałacowe usytuowane jest w południowej części wsi, po południowo-wschodniej stronie drogi Żytowiecko-Sikorzyn. Składa się z części rezydencjonalnej oraz zespołu folwarcznego.

PAŁAC zbudowany ok. 1900 r. przez ówczesnego właściciela majątku Waltera Conde. Około 1914 r. został rozbudowany od strony północnej oraz wzbogacony o portyk z podjazdem przed głównym wejściem. Pałac wzniesiony na planie odwróconej litery „L”, z okrągłą wieżą w narożniku. Murowany z cegły, częściowo otynkowany, na podmurówce z kamienia. Północna część w swojej północnej elewacji posiada dwuosiowy ryzalit zwieńczony trójkątną wystawką. Południowa bryła dworu składa się z niższego korpusu nakrytego dachem dwuspadowym i prostopadłej, wyższej części od południa, z poddaszem, nakrytej dachem dwuspadowym. W południowej elewacji tej wysokiej części znajduje się wąski jednoosiowy ryzalit, zwieńczony trójkątnym daszkiem. W elewacji ogrodowej bryła korpusu jest poszerzona i zrównana szerokością z wyższą częścią, tworząc coś w rodzaju suterenu z balkonem, natomiast jej dach łączy się z dwuspadowym dachem korpusu. Wspomniany korpus, czyli główna – trójosiowa, parterowa część ma od frontu wejście pośrodku, nad którym wznosi się dwuosiowa wystawka zwieńczona trójkątnie. Po bokach tej wystawki znajdują się dwie facjatki z naczółkowymi daszkami. Wejście osłonięte jest wysuniętym

daszkiem, dźwiganym od frontu przez dwie pary filarów po bokach, pod którym przechodzi także podjazd do budynku. W elewacjach dworu zastosowano motyw muru pruskiego, wykonany z cegły w otynkowanych płaszczyznach. Podobnie wykonano obramienia okien. Dach wyższej części południowej wysunięty w postaci okapu, wsparty na krokosztynach. Obiekt zachowany w dostatecznym stanie.

PARK o powierzchni 2,46 ha pochodzi z 1 poł. XIX wieku. W jego centrum znajduje się staw. Wschodnia partia parku starsza, z zachowanym częściowo starym drzewostanem złożonym głównie dębu z szypułkowego, lipy drobnolistnej i jesionu wyniosłego. Stan zachowania dostateczny.

SPICHLERZ zbudowany ok. 1900 r., murowany z cegły, nietynkowany, dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem. Dach dwuspadowy kryty dachówką. Budynek wzniesiony na planie prostokąta. Elewacje symetryczne, trzyosiowe, podzielone lizenami i gzymsami kordonowymi. Stan dostateczny. Zespół pałacowo-folwarczny znajduje się w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa.

POTARZYCA

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1510 r., kiedy to znajdowała się już w kluczu krobskim biskupów poznańskich. W XVIII wieku folwark w Potarzycy należał do największych i najlepszych w całym kluczu dóbr. Po konfiskacie dóbr biskupich w 1794 roku przez rząd pruski, wieś weszła w skład tzw. ekonomii krobskiej wydzierżawionej Michałowi Krynkowskiemu. Ok. 1840 r. jako właściciel wymieniany jest Kurowski. W latach 1863-1878 dobra należały do Edwarda Briegera, następnie do Gustawa Adolfa Steuera ze Zgorzelca. W roku 1881 przeszły w ręce Carla Augusta Neugebauera z Chwałkowa i weszły w skład majoratu chwałkowskiego. W 1885 r. właścicielem został Carl Hermann Neugebauer, od którego w 1924 roku kupił je Józef Korytowski. W 1934 r. dobra były w posiadaniu Stanisława Weychana. Założenie dworskie zostało usytuowane w południowo-wschodniej części wsi, po południowej stronie drogi z Krobi do Kobylina. Składa się z części rezydencjonalnej i folwarcznej. Zespół rezydencjonalny złożony z dworu i parku zajmuje północno-wschodnią część założenia.

DWÓR zbudowany po roku 1900, z fasadą zwróconą na zachód, murowany, jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, wysoko podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym. Wzniesiony na planie prostokąta. W połączeniu dachu nad wejściem szeroka wystawka. Otwory okienne

zamknięte łukiem odcinkowym. Utrzymany w dostatecznym stanie (nowe pokrycie dachu).

PARK w stanie szczątkowym, ze znacznie przetrzebionym drzewostanem, całkowicie zatartym układem komunikacyjnym i kompozycyjnym wymaga prac rewaloryzacyjnych i wprowadzenia nowych nasadzeń drzew i krzewów.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY składa się z podwórza gospodarczego i kolonii domów pracowników folwarcznych. Dziedziniec usytuowany na zachód i południe od parku, na rzucie litery „L”, niegdyś podzielony na dwa wnętrza. Dawne budynki folwarczne zostały gruntownie przebudowane w okresie międzywojennym, częściowo zaś na miejscu starych obiektów wzniesiono nowe. W pierzei zachodniej obecnie trzy połączone budynki – obory, dawnej stajni i chlewu, pochodzące z k. XIX w. Wszystkie murowane z cegły, jednokondygnacyjne, nakryte dwuspadowymi dachami, o elewacjach tynkowanych, z zamkniętymi odcinkowo otworami. Zachowane w dostatecznym stanie.

Zespół dworsko-folwarczny znajduje się w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Domy pracowników folwarcznych są własnością prywatną. Po przeprowadzonych remontach znacznie przebudowane.

PUDLISZKI

Pierwsza wzmianka o miejscowości pojawia się w źródłach w 1298 r. Pierwszymi właścicielami wymieniana jest rodzina Awdańców z Pudliszek Pudliskowskich. W 1401 r. jest wymieniany Marcin Pudliskowicz z Pudliszek, herbu Ciołek. Na pocz. XV wieku Pudliszki należały do Lelewitów Granowskich, a w XVII w. do Gorzeńskich. W 1751 r. jako właściciel figuruje Andrzej Wilczyński, następnie rodzina Pruskich. W 1823 r. córka Pruskiego Józefina wniosła Pudliszki w wianie Józefowi Łubieńskiemu, który wkrótce doprowadził majątek do rozkwitu. W 1855 r. Juliusz Łubieński zmuszony był wystawić Pudliszki na licytację. Nowym właścicielem klucza pudliskowskiego został niemiecki kupiec Webendoerfer, a w 1861 r. Hermann Kennemann, jeden z założycieli Hakaty. W 1920 r. klucz pudliskowski przeszedł w polskie ręce, a jego nowymi właścicielami zostali Stanisław Fenrych i Zygmunt Mikulski. Od 1931 r. jedynym posiadaczem Pudliszek był Stanisław Fenrych. Zespół pałacowo-parkowy położony w północnej części wsi, tworzą pałac i park pałacowy wraz z otoczeniem.

PAŁAC został zbudowany ok. 1823 r., po przejęciu dóbr przez Józefa

Łubieńskiego. Klasycystyczny, przebudowany w 3 ćw. XIX wieku. Wnętrza przekształcone w końcu XIX w. i po 1945 roku, elewacje po roku 1957. Budynek fasadą zwrócony na południowy wschód, murowany, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty czterospadowym dachem pokrytym dachówką. Na osi elewacji frontowej i tylnej pozorne, trójosiowe ryzalitty rozczłonkowane pilastrami, zwieńczone trójkątnymi frontonami. Elewacje budynku tynkowane, pierwotnie boniowane i opięte pilastrami w wielkim porządku, obecnie gładkie. Obiekt od lat nieużytkowany, niszczeje. Wraz z częścią parku jest własnością prywatną.

PARK KRAJOBRAZOWY o powierzchni 4,52 ha, z 1 poł. XIX w. z późniejszymi uzupełnieniami. Zespół zieleni o nieregularnym układzie, ze stawem z wyspą (pozostałość fosy) porośniętą drzewami liściastymi oraz górką widokową w zachodniej części parku. Park częściowo ograniczony współczesnymi ogrodzeniami z płyt betonowych i siatki. Od północy park graniczy z współczesnym stadionem z rzędem topoli. Zachowany drzewostan stanowi częściowo nasadzenia XX-wieczne. Przeważają klony, lipy, jesiony i kasztanowce. Ze starodrzewu pomnikowe okazy wiązków polnych, platanów klonolistnych i buków. Na wschód od pałacu, przy południowo-wschodniej granicy parku usytuowany jest pomnik Adama Mickiewicza z 1856 r. Na terenie wschodniej części parku stoją współczesne budynki: straży pożarnej, przedszkola z przyległym domem mieszkalnym. Fragment przestrzeni parkowej (przy wschodniej granicy parku) jest zdeformowany na skutek zmiany sposobu użytkowania, obecnie w przeważającej części pozbawiony jest zabytkowej zieleni i zabudowany współczesnymi budynkami z drogami dojazdowymi; tylko otoczenie domu zagospodarowane jako zieleń. Ten zabudowany teren z drogami dojazdowymi - oznaczony jako „otoczenie”, z trzech stron otoczony jest wysoką zielenią parkową. Współwłasność gminy i osób prywatnych. Gmina przeprowadziła rewaloryzację zieleni, renowację boisk, alejek parkowych, założyła oświetlenie, wyposażyła w infrastrukturę rekreacyjną.

ALEJA LIPOWA z 1924 r. - w południowej części wsi, usytuowana wzdłuż drogi gminnej nr 754604P, dojazdowej do zakładu produkcyjnego. Tworzy szpaler z czterech rzędów drzew; niektóre wymagają prac sanitarnych.

ROGOWO

Pierwsza informacja o wsi pochodzi z 1407 r., kiedy to Rogowo należało do zamożnej rodziny Awdańców. Na początku XVI w. stanowiło własność rodziny Pampowskich (Pępowskich), a od ok. 2 ćw. XVI w., Czackich. W 1622 r. wieś

należała do Elżbiety Bojanowskiej, a w k. XVIII wieku do pułkownika Andrzeja Twardowskiego, po nim właścicielem był Mateusz Błociszewski, konfederata barski. Około 1794 r. wzmiankowany jest dzierżawca Cieśliński. Następnie Rogowo należało do Kwiatkowskich. Od 1862 roku właścicielem był Piotr Albrecht Humbolt, po którym w 1898 roku odziedziczyła Rogowo jego córka (?) Lertha Magnus z d. Humbolt, a wkrótce Paul Magnus z Berlina. W 1924 r. majątek przeszedł na własność Skarbu Państwa, od którego w tym samym roku zakupił go Remigiusz Grocholski z Grudziądza.

PAŁAC zbudowany na pocz. XX w., na miejscu starszego dworu, widocznego na mapie z końca XIX wieku. Forma pałacu i elementy zdobnicze sięgają do późnego baroku, klasycyzmu i secesji. Budynek zwrócony fasadą na zachód, murowany z cegły, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym z belwederem na środku kalenicy. Wzniesiony na planie prostokąta. W 14-osiowej fasadzie akcentem dominującym jest taras, a nad nim szeroki balkon wsparty na dwóch trójbocznych alkierzach. Alkierze te przechodzą ku górze w dwa nieznaczne ryzality, zwieńczone trójkątnymi frontonami. W elewacji ogrodowej znajduje się szeroki taras/podjazd, na który prowadzi wyjście osłonięte trójkątnym daszkiem wspartym na czterech kolumnach. W elewacjach szczytowych znajdują się: parterowa przybudówka, a z drugiej strony pałacu oszklona, półokrągła weranda dźwigająca balkon, ujęta wąskimi parterowymi przybudówkami nakrytymi trójkątnymi daszkami. Obiekt przystosowany na potrzeby Domu Pomocy Społecznej. Utrzymany w dobrym stanie.

PARK KRAJOBRAZOWY, o powierzchni 3,9 ha, pochodzący z XIX w., układ kompozycyjny zniekształcony przez wprowadzenie współczesnej zabudowy na potrzeby pensjonariuszy DPS-u. Park na bieżąco pielęgnowany. Zespół pałacowy jest własnością Starostwa Powiatowego, użytkowany przez Dom Pomocy Społecznej.

ZIEMLIN

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1388 r., kiedy to został wymieniony Boguchwał Ziemiński. W 1418 r. wymieniany Jan Szelek herbu Wężyk. W 1580 roku Ziemlin stanowił współwłasność Urszuli Włostowskiej, Melchiora Konarzewskiego i Wojciecha Przyborowskiego. W końcu XVIII w. wieś znajdowała się w posiadaniu Zygmunta Unruga, a w 1826 r. i 1841 r. jako właściciel wzmiankowany jest Leopold Unrug. Od 1869 r. Ziemlin należał do Hermanna Kennemanna z Pudliszek. Ziemlin w 1932 r. został wyłączony z dóbr

pucliszkowskich, a jego właścicielem został Tadeusz Fenrych, burmistrz z Krotoszyna. Zespół folwarczny usytuowany jest w północnej części wsi, przy skrzyżowaniu dróg do Pudliszek, Sarbinowa i Kuczyny. Podwórze na planie prostokąta o dłuższej osi północ-południe, z wjazdami w pierzei południowej. Po stronie południowej podwórza zachowany nieduży budynek mieszkalny z 2 poł. XIX w., przebudowany po 1945 r. W pierzei wschodniej znajduje się obora z 4 ćw. XIX w., murowana z cegły i kamienia, dalej stajnia. Ścianę północną zamyka nowa obora. W pierzei zachodniej usytuowana obora połączona od południa ze spichlerzem.

SPICHLERZ zbudowany w 1892 r., murowany z cegły, nietynkowany, trójkondygnacyjny, posadowiony na podmurówce z kamienia polnego, nakryty dachem dwuspadowym. Zbudowany na planie prostokąta. Elewacje ceglane bez dekoracji, z zamkniętymi odcinkowo otworami, frontowa trójosiowa, na osi symetrii podkreślonej w partii dachu trójkątnym zadaszeniem. Zachowany w stanie dostatecznym. W Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa.

10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków

Gmina Krobia nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru miasta, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Istotnym zagrożeniem dla elementów dziedzictwa materialnego są katastrofy naturalne, np. pożary, powodzie, wichury, które zwłaszcza w sytuacji

złego zabezpieczenia zabytku mogą doprowadzić do fizycznej destrukcji obiektu.

Dużym zagrożeniem, mogącym ostatecznie spowodować całkowite zniszczenie zabytku, jest notoryczne zaniedbywanie bieżących napraw i zaniechanie koniecznych remontów, zwłaszcza obiektów znajdujących się w złym stanie technicznym. Powolne, ale długotrwałe pogarszanie się stanu technicznego zabytku prowadzi w nieunikniony sposób do destrukcji substancji zabytkowej i trwałej utraty części lub całości wartości bazowych. Przyczyną utraty wartości zabytków bywają też niefachowo prowadzone prace remontowe, adaptacyjne lub rewitalizacyjne. Czasami zabytkowe budynki, choć widać, że poddane zostały pracom remontowym, są zadbane i w dobrym stanie technicznym, jednak w trakcie prac uległy znacznym przekształceniom negatywnie wpływającym na autentyczność obiektu i posiadane wartości. Zmiany te dotyczyć mogą wielu różnorodnych aspektów, np. zubożenie wystroju architektonicznego, zmiany formy i materiału stolarki okiennej i drzwiowej, zmiany pokrycia dachu, zmiany faktury i kolorystyki tynków elewacji. Ingerencje mogą dotyczyć również bryły budynku, np. poprzez zmianę formy dachu, rozbudowy, nadbudowy itp.

W zabytkowych parkach przyczyną degradacji wartości mogą być też zmiany kompozycyjne, np. nowe rozplanowanie ciągów komunikacyjnych lub niedostosowane do charakteru parku elementy małej architektury, a także nowe, wykonane z nieodpowiednich materiałów nawierzchnie dróg i alejek.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

W przypadku historycznych struktur przestrzennych (zespoły budowlane oraz układy urbanistyczne) największe zagrożenia niosą zmiany związane z rozwojem miasta. Działania inwestycyjne, w wyniku których następują zmiany historycznie ukształtowanych kompozycji, m.in. rozplanowanie placów, przebieg ulic, linie zabudowy, komponowane układy zieleni, przekształcenia brył i gabarytów budynków, a także wprowadzanie w zabytkowy układ przestrzenny nowej, dysharmonijnej zabudowy powodują niekiedy nieodwracalne zmiany i całkowitą utratę wartości tych układów.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat

lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymieniał również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczone. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

11.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta/burmistrza gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Krobia wykonała gminną ewidencję zabytków nieruchomości w 2009 r. W 2014 r. gminna ewidencja zabytków została zaktualizowana zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661 ze zm.).

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe – w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, w 2014 r. została wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na

podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomych i archeologicznych przyjęta została Zarządzeniem Nr 33/2015 Burmistrza Krobi z dnia 8 czerwca 2015 r.

11.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie miasta oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami gminy Krobia na lata 2020-2023” na stronie internetowej Urzędu Miejskiego,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- opracowanie systemu informacji wizualnej w postaci ujednoczonych tablic zawierających krótką informację na temat historii obiektu,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w cyklicznych imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- organizacja i wsparcie konkursów, kiermaszów, wystaw i historycznych widowisk związanych z dziedzictwem kulturowym, m.in. warsztatów rękodzielniczych organizowanych przez Muzeum Stolarstwa i Biskupizny oraz Gminnego Centrum Kultury i Rekreacji w Krobi,
- merytoryczne i finansowe wsparcie Fundacji Ziemi Krobskiej im. prof. Rajmunda Teofila Hałasa w remoncie i adaptacji budynków Muzeum Stolarstwa i Biskupizny,

- merytoryczne i finansowe wsparcie publikacji i wydawnictw traktujących o zasobach dziedzictwa kulturowego,
- kontynuacja i popularyzacja Festiwalu Tradycji i Folkloru w Domachowie promującego folklor biskupiański,
- popularyzacja dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych na terenie gminy,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,
- propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami, współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków działającymi na terenie gminy.

11.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
 - merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
 - aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
 - zachęcanie prywatnych właścicieli do uporządkowania przestrzeni ogrodowej wokół zabytkowych budynków,
 - udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XXVI/206/2008 Rady Miejskiej w Krobi z dnia 2 października 2008 r.
- W latach 2017-2019 wsparcie finansowe otrzymały:
- 1) Parafia Rzymskokatolicka św. Mikołaja w Krobi – wymiana pokrycia dachu nad prezbiterium, wymiana pokrycia dachu nad nawą (strona północna) kościoła p.w. św. Mikołaja,
 - 2) Parafia Rzymskokatolicka św. Michała Archanioła w Domachowie – prace konserwatorskie i restauratorskie wnętrza i wyposażenia kościoła p.w. św. Michała Archanioła,
- planowane jest coroczne wydzielanie określonych kwot na dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; na

powyższy cel w budżecie na 2020 r. zaplanowano kwotę 32.000,00 zł,

- podjęcie uchwały w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych, np. zwolnienia z podatku od nieruchomości warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- wydzielenie określonych kwot na coroczne, prawidłowe, utrzymanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków, będących własnością Gminy, tj. ratusza w Krobi i części parku pałacowego w Pudliskach przy przedszkolu; zakres planowanych prac uwarunkowany będzie każdorazowo, konstruowanym corocznie budżetem, który określi wielkość środków finansowych przeznaczonych na poszczególne zadania,
- systematyczne prace porządkowe i pielęgnacyjne na terenie parku im. Jana Pawła II; uzupełnianie zieleni parkowej nowymi nasadzeniami drzew i krzewów ozdobnych, montaż elementów małej architektury, tablic edukacyjnych,
- remont budynku dawnej szkoły na wyspie wraz z rewitalizacją fosi,
- rewitalizacja rynku w Krobi (wymiana nawierzchni, oświetlenie, nasadzenia drzew, elementy małej architektury),
- remont i adaptacja na siedzibę Krobskiego Centrum Usług Społecznych budynku dawnej gazowni w Krobi.

11.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. kamieniarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo,
- prowadzenie prac porządkowych przy zabytkowych założeniach zieleni w ramach programu aktywizacji osób bezrobotnych,
- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną.

11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Do jednych z ważniejszych działań w zakresie opieki nad zabytkami należy również wytyczanie i utrzymywanie szlaków turystycznych, które stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiega. Elementy dziedzictwa kulturowego osadzone w naturalnym otoczeniu stają się coraz istotniejszą składową oferty turystycznej. Obiekty dziedzictwa podnoszą przede wszystkim atrakcyjność turystyczną i zwiększają konkurencyjność miejscowości w staraniach o przyjezdnych. Biskupizna i jej folklor wpisane na listę niematerialnego dziedzictwa, cyklicznie organizowane imprezy związane z kalendarzem Biskupiańskiego Roku Obrzędowego oraz aktywne zespoły folklorystyczne i działalność Biskupiańskiego Gościńca, cenne obiekty architektoniczne o bogatym przekroju stylów utrwalonych w budowlach sakralnych i rezydencjonalnych, otoczone parkami i folwarkami, zachowane jeszcze w krajobrazie przykłady dawnego budownictwa drewnianego - najstarszy w kraju drewniany kościół w Domachowie i kaplica cmentarna w Nieparcie - stanowiące najbardziej rodzimy element drewnianego dziedzictwa architektonicznego. Zdarzenia i historyczne postaci, tradycje łowieckie i wytwarzanie powozów konnych, regionalne kulinaria, działalność i zbiory Muzeum Stolarstwa i Biskupizny, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy. Przebiegające przez gminę szlaki bazują częściowo na wspomnianych walorach i stanowią szczególną formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Warto wymienić niektóre szlaki turystyczne, wiodące do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejscowości gminy, w których znajdują się także najcenniejsze obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach:

ZIEMIAŃSKI SZLAK ROWEROWY, stworzony przez Międzygminny Związek Turystyczny „Wielkopolska Gościenna”. Długość trasy - 40 km na terenie powiatu gostyńskiego, prowadzi przez Kunowo, Skowronki, Ostrowo, Bogusławki, Gostyń, Grabonóg, Bodzewo, Ziółkowo, Domachowo, Ludwinowo, Gębice, Pępowo i dalej do Kobyłina.

SZLAK BURSZTYNOWY, stanowiący odcinek długodystansowej Europejskiej Trasy Rowerowej R9 EUROVELO, biegnie od Gdańska nad Bałtykiem w Polsce przez Czechy do Austrii, dalej do Słowenii i kończy się w Puli nad Adriatykiem w Chorwacji. Linia nr 9 łączy Poznań z Wrocławiem, wiedzie przez Powiat Gostyński, liczy ok. 40 km. Trasa częściowo pokrywa się z Ziemiańskim Szlakiem Rowerowym, obejmuje Domachowo.

SZLAK CZARTORYSKICH, długość 25,5 km. Trasa prowadzi przez tereny stanowiące niegdyś własność rodu Czartoryskich: Poniec, Dzieczyna, Karzec, Sarbinowo, Włostki, Rokosowo, Drzewce, Śmiłowo, Poniec.

BISKUPIAŃSKI SZLAK TURYSTYCZNY, wiodący przez 13 miejscowości leżących w granicach mikroregionu folklorystycznego zwanego Biskupizną. Oprócz gminy Krobia, szlak przebiega również przez teren gmin Gostyń (miejscowość – Sikorzyn) oraz Piaski (miejscowość – Rębowo). W ramach Biskupiańskiego Szlaku Turystycznego opracowano kilka alternatywnych tras wycieczek, zarówno pieszych, jak i rowerowych oraz samochodowych. Na trasie szlaku, którego łączna długość wynosi ponad 50 km, znajdują się zabytki architektury sakralnej i świeckiej, m.in. kościoły w Krobi i Domachowie.

ZABYTKI SAKRALNE POŁUDNIOWEJ WIELKOPOLSKI, szlak samochodowy przebiegający przez trzy powiaty: kościański, gostyński i rawicki, a na jego trasie znajduje się m.in. kościół p.w. św. Mikołaja w Krobi.

WIELKOPOLSKA PODKOWA, szlak konny. Długość szlaku wynosi 125 km i można podzielić go na 5 odcinków, z których jeden – 20 kilometrowy, przebiega m.in. przez teren gminy Krobia i nosi nazwę „Szlak górskiej ścieżki”. Wędrówka szlakiem rozpoczyna się w Rokosowie, dalej prowadzi w stronę Pudliszek, przez Żychlewo, Wymysłowo, Posadowo i kończy się w Ludwinowie. Osobliwością tego fragmentu jest krajobraz przypominający beskidzkie ostępy.

MIĘDZYNARODOWY SZLAK ŚW. WOJCIECHA wiedzie z Czech do Polski i obejmuje: Kłodzko – Wrocław – Trzebnica – Żmigród - Miejska Górka – Krobia – Gostyń - Śrem – Giecz – Poznań – Gniezno – Toruń – Bydgoszcz – Malbork – Elbląg - Gdańsk.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia następnych. Jakość dotychczasowej oferty turystycznej może podnieść kolejny produkt turystyki kulturowej np. opisane i oznaczone stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej, przede wszystkim grodziska w Pudliszkach, Wymysłowie, Potarzycy, Karcu, Nieparcie oraz cmentarzyska kurhanowe w okolicach miejscowości Pudliszki, Ziemiń i Karzec lub wytyczony

we współpracy z sąsiednimi gminami szlak tematyczny związany z wydarzeniami - powstaniem wielkopolskim czy II wojną światową – z odwiedzającymi gminę lub jej rodzimymi postaciami historycznymi, szlak nordic walking lub kolejny konny w oparciu o stadniny koni. Pozwoliłyby one wzbogacić ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż perspektywy rozwojowe gminy wiążą się zarówno z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców miasta w celu wywołania w nich pożądaných zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Krobia wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,

- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Miejskiego zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami burmistrz gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Miejskiej. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez gminę.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie

- przy obiektach zabytkowych nie będących własnością gminy miejskiej,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
 - liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
 - liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
 - liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
 - liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
 - liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
 - liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

System finansowania zabytków został określony w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71–83a), jej podstawowym wyróżnikiem jest rozdzielenie pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do ochrony zabytków odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast opieka nad zabytkami polegająca na utrzymaniu ich we właściwym stanie technicznym należy do właścicieli i użytkowników zabytków. Tak więc to na właścicielu spoczywa obowiązek właściwego zabezpieczenia i utrzymania obiektu zabytkowego oraz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

Biorąc pod uwagę specyfikę prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach, finansowanie opieki nad zabytkami zostało wpisane w ogólny system finansów publicznych. Dzięki temu właściciel lub posiadacz zabytku, tzn. osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków jako „sprawująca opiekę nad zabytkiem” może ubiegać się o przyznanie dotacji celowej z budżetu państwa. Dodatkowo w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacje przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być udzielane przez organy stanowiące gmin, powiatów lub samorządów województw.

Sposób i zakres udzielanych dotacji został szczegółowo opisany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Do najważniejszych zapisów należy określić, na jakie prace można uzyskać wsparcie finansowe. I tak dotacja może obejmować nakłady konieczne na (art. 77):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru

zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomości i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora

Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100 % nakładów.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,

- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia,
- 3) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 4) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 5) wykonaniu trawników,
- 6) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 7) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),
- 8) zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in.

1) Programu Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne, ochrona zdrowia oraz dziedzictwo kulturowe. Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

2) Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego 2014 - 2020. Program składa się z 10 Osi Priorytetowych. W ramach Osi priorytetowej IV. Środowisko, Działanie 4.4. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, wyznaczono następujące poddziałania oraz cele:

Poddziałanie 4.4.1. Inwestycje w obszarze dziedzictwa kulturowego regionu;

Poddziałanie 4.4.2. Wydarzenia kulturalne;

Poddziałanie 4.4.3. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego w ramach ZIT i OSI.

Cel tematyczny: Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami;

Priorytet inwestycyjny: 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Cel szczegółowy działania: Zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu poprzez interwencje skierowane na inwestycje chroniące ich stan.

3) Programu rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 - 2020. Wsparcie finansowe

można uzyskać w ramach działania pn. „Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego”, poddziałanie „Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej”.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.